

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 7. Madde Rehberi

Kanunsuz ceza olmaz:
Suçun sadece kanun ile tanımlanabilme ve
cezanın sadece kanun ile öngörülebilme ilkesi

Güncelleme tarihi: 31 Ağustos 2024

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.
Mahkeme açısından bağlayıcılığı yoktur.

Bu raporun tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, izin prosedürüyle ilgili bilgi almak için [Çeviriyi çoğaltma veya yeniden yayımlama talebi](#) adresindeki iletişim formunu doldurmaya davet edilir.

Şu anda hangi içtihat rehberlerinin tercüme edilmekte olduğunu öğrenmek istiyorsanız, lütfen bk. [Devam eden tercümeler](#).

Bu Rehberin orijinal hâli Fransızca dilinde hazırlanmıştır. Bu Rehber düzenli olarak güncellenmekte olup, en son 31 Ağustos 2024 tarihinde güncellenmiştir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

İçtihat Rehberleri, <https://ks.echr.coe.int> adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili güncellemeler için, Mahkemenin Twitter hesabını (https://twitter.com/ECHR_CEDH) takip edebilirsiniz.

Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2025

İçindekiler Tablosu

İÇİNDEKİLER TABLOSU	3
OKUYUCULARA NOTLAR	5
I. GİRİŞ	6
II. KAPSAM	6
A. “Suçlu bulma” kavramı.....	6
B. “Cezai suç” kavramı	7
C. “Kanun” kavramı	7
D. “Ceza” kavramı	8
1. Genel hususlar	8
2. Maddi ceza hukuku ile usul hukuku arasındaki fark	11
3. “Ceza” ile cezanın infazı arasındaki ayırım	11
4. Sözleşme'nin ve Ek Protokollerin diğer hükümleri ile bağlantılar	12
III. SUÇUN SADECE KANUNLA TANIMLANABİLME VE CEZANIN SADECE KANUNLA ÖNGÖRÜLEBİLME İLKESİ	13
A. Erişilebilirlik.....	14
B. Öngörülebilirlik.....	14
1. Genel hususlar	14
2. Yargısal yorumlama: hukuki kuralların açıklanması.....	16
3. Devletin halefiyeti hususu	18
4. Bir Devletin evrensel cezai yargı yetkisi ve uygulanabilir ulusal mevzuat hususu.....	18
IV. CEZA KANUNLARININ GERİYE YÜRÜMEZLİĞİ İLKESİ	19
A. Genel hususlar	19
B. Müttemadi suçlar.....	20
C. Tekerrür	21
V. LEHTE OLAN CEZA KANUNUNUN GERİYE YÜRÜRLÜĞÜ	21
VI. SÖZLEŞME’NİN 7 Ş 2 MADDESİ: UYGAR ULUSLAR TARAFINDAN TANINAN GENEL HUKUK İLKELERİ	22
VII. SÖZLEŞME’NİN 7. MADDESİNİN İHLAL EDİLMESİ HÂLİNDE MAHKEME TARAFINDAN İŞARET EDİLEN TEDBİRLER	23

ALINTILANAN DAVALARIN LİSTESİ 24

Okuyuculara Notlar

Bu Rehber, hukuk uygulayıcılarına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi”) tarafından verilen temel ihlal kararları ve diğer kararlar hakkında bilgi sağlamak amacıyla Strazburg Mahkemesi tarafından yayımlanan İçtihat Rehberleri serisinin bir parçasıdır. Elinizdeki rehber, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (“Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi”) 7. maddesiyle ilgili olarak oluşan içtihadı inceleyerek özetlemektedir. Okuyucular bu rehberde bu alandaki önemli ilkeleri ve ilgili emsal kararları bulacaklardır.

Alıntılanan içtihatlar, öncü, önemli ve/veya yakın tarihli kararlar arasından seçilmiştir.*

Mahkemenin kararları, sadece Mahkeme önüne getirilen davaları hükme bağlama işlevi görmekle kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme ile tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmeci Taraflar sıfatıyla üstlenmiş oldukları taahhütleri yerine getirmelerine katkıda bulunmaktadır (*İrlanda/Birleşik Krallık*, § 154, 18 Ocak 1978, Seri A no. 25 ve daha yakın tarihli *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, AİHM 2016).

Dolayısıyla, Sözleşme ile kurulan sistemin görevi, kamu politikası alanına giren konularda kamu yararına karar vermek ve böylece insan haklarının korunmasına ilişkin standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihadı Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], § 89, no. 30078/06, AİHM 2012). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme'nin rolünün insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi” olduğunu vurgulamıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI ve daha yakın tarihli *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], no. 8675/15 ve 8697/15, § 110, 13 Şubat 2020).

Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol, yakın zamanda Sözleşme'nin Giriş bölümüne ikincilik ilkesini eklemiştir. Söz konusu ilke, insan haklarının korunması konusunda “Taraflar Devletler ve Mahkemeye ortak bir sorumluluk yüklemektedir” ve ulusal makamlar ve mahkemeler, iç hukuku Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlüklere tam olarak etki edecek şekilde yorumlamalı ve uygulamalıdır (*Grzeđa/Polonya* [BD], § 324).

Bu Rehberde, alıntılanan Sözleşme ve Ek Protokollerinin her bir maddesine ilişkin anahtar kelimelere atıflar yapılmaktadır. Her bir davada ele alınan hukuki konular, (çoğunluğu) doğrudan Sözleşme ve Protokollerinden alınmış terimler dizininin seçilen *Anahtar kelimeler listesinde* özetlenmektedir.

Mahkeme içtihadını barındıran *HUDOC veri tabanı*, anahtar kelime ile arama yapılmasına imkân vermektedir. Anahtar kelimelerle arama, benzer hukuki içeriğe sahip grup hâlindeki belgelere erişim imkânı sağlamaktadır (Mahkemenin her bir davadaki gerekçeleri ve tespitleri, anahtar kelimelerle özetlenmektedir). Her bir davanın anahtar kelimelerine, HUDOC üzerinde Davanın Detayları düğmesine tıklayarak erişim sağlanabilir. HUDOC veri tabanı ve anahtar kelimelerle ilgili daha fazla bilgi için, lütfen bk. *HUDOC Kullanıcı Kılavuzu*.

* Atıfta bulunulan içtihat, Mahkemenin veya Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun iki resmi dilinden (İngilizce ve Fransızca) birinde veya her ikisinde de yayımlanmış olabilir. Aksi belirtilmedikçe, tüm atıflar Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara aittir. Dava adının sonuna eklenen “(k.k.)” ifadesi Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verilen bir karara işaret ederken, “[BD]” ifadesi ise davanın Büyük Daire tarafından incelendiği anlamına gelmektedir. Bu güncelleme yayımlandığı tarihte henüz kesinleşmemiş olan Daire kararları, yıldız işaretiyle (*) belirtilmiştir.

I. Giriş

Sözleşme'nin 7. maddesi – Kanunsuz ceza olmaz

“1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.”

HUDOC anahtar kelimeleri

Kanunsuz suç olmaz (*Nullum crimen sine lege*) (7-1) – Kanunsuz ceza olmaz (*Nullum poena sine lege*) (7-1) – Mahkûmiyet (7-1) – Daha ağır ceza (7-1) – Suç (7-1) – Fiilin işlendiği veya ihmalin gerçekleştiği an (7-1) – Geriye yürüme (7-1) – Suç (7-2) – Uygar ülkeler tarafından tanınmış hukukun genel ilkeleri (7-2)

1. Hukukun üstünlüğünün temel bir unsuru olarak Sözleşme'nin 7. maddesinde yer alan güvence, savaş sırasında veya diğer olağanüstü hâllerde Sözleşme'nin 15. maddesi uyarınca hiçbir şekilde askıya alınmasına izin verilmemesiyle de altı çizildiği gibi, Sözleşme ile kurulan koruma sisteminde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu madde, amacı ve hedefi doğrultusunda keyfi kovuşturma, mahkûmiyet ve cezalandırmaya karşı etkili güvenceler sağlayacak şekilde yorumlanmalı ve uygulanmalıdır (*S.W./Birleşik Krallık*, 1995, § 34; *C.R./Birleşik Krallık*, 1995, § 32; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 77; *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 153).

2. Sözleşme'nin 7. maddesi, ceza hukukunun sanık aleyhine geriye dönük olarak uygulanmasını yasaklamakla sınırlı değildir. Aynı zamanda, daha genel anlamda, suçun sadece kanun ile tanımlanabileceği ve cezanın sadece kanun ile öngörülebileceği (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) ve ceza hukukunun sanığın aleyhine olacak şekilde, örneğin kıyas yoluyla, geniş kapsamlı olarak yorumlanmaması gerektiği yönündeki ilkeler de bu madde kapsamında yer almaktadır (*aynı yerde*, § 154; *Kokkinakis/Yunanistan*, 1993, § 52).

II. Kapsam

A. “Suçlu bulma” kavramı

3. Sözleşme'nin 7. maddesi, sadece bir kişinin cezai bir suçtan suçlu bulunması durumunda uygulanmaktadır. Örneğin, devam eden kovuşturmaları (*Lukanov/Bulgaristan*, Komisyon kararı, 1995) veya kişinin ülkesine iade edilmesine dair kararları (*X/Hollanda*, Komisyon kararı, 1976) kapsamamaktadır. Sözleşme'nin amaçları bakımından, bir suçun mevcut olduğu kanun uyarınca tespit edilmediği sürece herhangi bir “mahkûmiyet” söz konusu olamaz (*Varvara/İtalya*, 2013, § 69).

4. “Ceza” ve “cezalandırma” gerekçesi ve “suçlu” kavramı ile Fransızcada buna karışık gelen “*personne coupable*” kavramı, 7. maddenin, cezanın uygulanabilmesi için, suçun faile atfedilmesini ve faile ceza verilmesini mümkün kılmak üzere ulusal mahkemeler tarafından sorumluluğun tespit edilmesini gerektirdiği şeklindeki yorumu desteklemektedir (*Varvara/İtalya*, 2013, § 71; ayrıca suçun failinde manevi unsurların (*mens rea*) bulunması gerekliliği yönünden bk. *Sud Fondi srl ve Diğerleri/İtalya*, § , 2009, 116 ve *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 241-242 ve 246).

5. *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) ([BD], 2018, § 251) kararında, 7. madde çerçevesinde, bir bireye şahsi sorumluluğu tespit edilmeden ve öncesinde beyan edilmeden ceza yaptırımının uygulanmasına izin verilmediği belirtilmiştir. Ancak, cezai sorumluluğun illa ki sanığın resmi olarak mahkûm edilmesine dair ceza mahkemesi kararı ile beyan edilmesi şart değildir (*aynı yerde*, § 252). Bu anlamda, bu hükmün uygulanabilirliği, Devletlerin, takdir yetkilerini kullanırken, kati suretle ceza

hukuku kapsamına girdiği şekilde sınıflandırmadıkları işlemleri “suç olarak saymaları” şeklinde bir etkiye sahip değildir (aynı yerde, § 253). Dolayısıyla, *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* ((esas) [BD], 2018) kararında, dar anlamda ceza yargılamaları ihtiyacını kapsam dışı bırakan Mahkeme, en azından ceza verilmeden önce cezai sorumluluğun resmi olarak beyan edilmiş olup olmadığını değerlendirmiştir. Başvuranlardan biri hakkında yasadışı arazi ıslahı suçlamasıyla kovuşturma yürütülmüş, ancak suçun zamanaşımına uğramış olması nedeniyle mahkûmiyet kararı verilmemiştir. Ancak, yasadışı olarak ıslah edilmiş arazi bütünüyle müsadere edilmiştir. Yerel mahkemelerin, davayı sadece zamanaşımı gerekçesiyle düşürmekle birlikte, yasadışı arazi ıslahı suçunun tüm unsurlarının mevcut olduğunu belirtmiş olmaları nedeniyle, Mahkeme, 7. maddenin amaçları bakımından bir “mahkûmiyet” durumunun söz konusu olduğuna ve başvuranın davasında 7. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir (aynı yerde, §§ 258-261). Haklarında ilgili suçtan dolayı kovuşturma açılmamış olan ve ceza yargılamalarının tarafı olmayan başvuran şirketlerin (yöneticileri veya hissedarlarından farklı olarak tüzel kişiliği bulunan şirketler), cezai sorumluluk beyanına konu olamayacakları ve mülklerinin müsadere edilmesinin 7. maddeye aykırı olduğu belirtilmiştir (aynı yerde, §§ 257 ve 265-274).

B. “Cezai suç” kavramı

6. “Cezai suç” (Fransızca “*infraction*”) kavramı, Sözleşme'nin 6. maddesinde belirtilen “suç isnadı” kavramı gibi özerk bir anlama sahiptir¹. *Engel ve Diğerleri/Hollanda* (1976, § 82) kararında belirtilen ve bir suçun 6. madde kapsamında “cezai suç” olup olmadığının değerlendirilmesinde dikkate alınacak üç kriter (*Jussila/Finlandiya* [BD], 2006, § 30 kararında da yeniden teyit edildiği üzere), 7. madde yönünden de uygulanmalıdır (*Brown/Birleşik Krallık* (k.k.), 1998; *Société Oxygène Plus/Fransa* (k.k.), 2016, § 43; *Žaja/Hırvatistan*, 2016, § 86):

- İç hukukta tasnifi
- Suçun niteliği (en önemli kriter, bk. *Jussila/Finlandiya* [BD], 2006, § 38);
- İlgili kişinin karşı karşıya kalabileceği cezanın ağırlık derecesi

7. Mahkeme, bu kriterleri uygularken, askeri disiplinin ihlalinin, Sözleşme'nin 6 veya 7. maddesinin amaçları bakımından “cezai” alana girmediğine karar vermiştir (*Çelikeş ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.), 2000). Aynı durum, eski KGB ajanlarının istihdam edilmelerine ilişkin kısıtlamalar ve görevden alınmaları (*Sidabras ve Džiautas/Litvanya* (k.k.), 2003), üniversite sınırları içinde öğrenciler tarafından işlenen disiplin suçları (*Monaco/İtalya* (k.k.), 2015, §§ 40 ve 68-69) ve Anayasa'nın ağır şekilde ihlal edilmesi nedeniyle Cumhurbaşkanı aleyhine başlatılan meclis soruşturması yönünden de geçerlidir (*Paksas/Litvanya* [BD], 2011, §§ 64-69). Mahkeme, “cezai bir suçun” bulunmadığı hususunu dikkate alarak, şikâyetin ileri sürülen Sözleşme hükümleri ile konu bakımından bağdaşmadığına karar vermiştir.

C. “Kanun” kavramı

8. Sözleşme'nin 7. maddesinde kullanıldığı anlamda “kanun” (Fransızca “*droit*”) kavramı, Sözleşme'nin diğer maddelerinde de kullanılan anlama karşılık gelmekte olup, ulusal mevzuatı ve içtihatları kapsamakta ve diğer niteliksel gerekliliklerin, özellikle de erişilebilirlik ve öngörülebilirlik koşullarının karşılanmasını gerektirmektedir (*Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 91; *S.W./Birleşik Krallık*, 1995, § 35). Ayrıca, kanun, sadece hâkimin hukuk yaratması işlemi değil (aynı yerde, §§ 36 ve 41-43; Anglo-Sakson teamül hukuku yoluyla tanımlanmış suçlarla ilgili *Norman/Birleşik Krallık*, 2021, §§ 62-66) aynı zamanda tüzükleri ve daha alt düzeydeki düzenlemeler (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, §§ 145-146 davasında cezaevi kuralları) ile yazılı olmayan anayasal gelenekleri de (*Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili “genel referans” veya “referans yoluyla mevzuat” tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, § 69) açıkça kapsamaktadır. Sözleşme'nin 7. maddesi, suçun yazılı bir kanun hükmüne dayandırılmasını gerektirmemektedir (*Norman/Birleşik Krallık*, 2021, § 62). Mahkeme, “bir bütün olarak” iç hukuku ve söz konusu tarihte uygulanma şeklini dikkate almalıdır (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], § 145; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 90).

¹ Sözleşme'nin 6. maddesinin kapsamı (ceza hukuku yönü) ve “ceza isnadı” kavramı için bk. *6. Madde Rehberi (ceza hukuku yönü)* - Mahkemenin internet sitesinden erişim sağlanabilir (www.echr.coe.int – Case-law).

9. Diğer taraftan, yürürlükte olan yazılı hukuk kurallarıyla bağdaşmayan ve dayandığı varsayılan mevzuatı esasından yoksun bırakan bir Devlet uygulaması, 7. maddenin anlamı dâhilinde “kanun” olarak değerlendirilemez (Demokratik Alman Cumhuriyetinde (GDR), kendi hukuk sisteminin ve temel hakların açıkça ihlali suretiyle gerçekleştirilen sınır polisliği uygulaması ile ilgili olarak bk. *Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, §§ 67-87; ayrıca eski Çekoslovakya mevzuatının ve anayasasının açıkça ihlali suretiyle yürütülen yargılamaların ardından verilen idam cezaları yoluyla, komünist rejim karşıtlarının ortadan kaldırılması uygulaması ile ilgili olarak bk. *Polednová/Çek Cumhuriyeti* (k.k.), 2011).

10. Sözleşme'nin 7. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “uluslararası hukuk” kavramı, söz konusu Devlet tarafından onaylanan uluslararası antlaşmaları (*Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, §§ 90-106) ve ilgili kanun hiçbir zaman resmi olarak yayımlanmamış olsa dahi (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 237) uluslararası teamül hukukunu ifade etmektedir (uluslararası kanunlar ve savaş teamülleri ile ilgili olarak bk. *Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 186, 213, 227, 237 ve 244; “insanlığa karşı işlenen suçlar” kavramı ile ilgili olarak bk. *Korbely/Macaristan* [BD], 2008, §§ 78-85; “soykırım” kavramı ile ilgili olarak bk. *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 171-175 ve 178).

D. “Ceza” kavramı

1. Genel hususlar

11. Sözleşme'nin 7. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen “ceza” kavramının da kapsam olarak özerk bir anlamı bulunmaktadır (*G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 210). Mahkeme, bu madde kapsamında güvence altına alınan korumanın etkin olmasını sağlamak amacıyla, görünenlerin ötesine geçme ve belirli bir tedbirin 7. maddenin 1. fıkrası anlamı dâhilinde esasen “ceza” teşkil edip etmediğini özerk bir biçimde değerlendirme konusunda özgür olmalıdır. Bir “cezanın” var olup olmadığının değerlendirilmesi konusunda hareket noktası, mevzu bahis tedbire “cezai bir suçtan” dolayı verilen mahkûmiyet kararının ardından hükmedilip hükmedilmediğini tespit etmektir. Ancak, bu kriter, ilgili kriterlerden yalnızca bir tanesidir. Ceza mahkemeleri tarafından bu tür bir mahkûmiyet kararının verilmemiş olması, 7. maddenin anlamı dâhilinde bir “cezanın” varlığını ihtimal dışı bırakmak için yeterli değildir (*G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 215-219).

12. Bu bağlamda, şu faktörlerin de ilgili olduğu değerlendirilebilir: söz konusu tedbirin niteliği ve amacı (özellikle de cezalandırma amacı), iç hukukta tasnifi, tedbirin kabulü ve uygulanması ile ilişkili işlemler ve tedbirin ağırlığı (*G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 211; *Welch/Birleşik Krallık*, 1995, § 28; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 82; *Galan/İtalya* (k.k.), 2021, §§ 70 ve 85-96). Ancak, tedbirin ağırlığı, tek başına belirleyici değildir. Zira önleyici olmakla birlikte cezai nitelik taşımayan pek çok tedbir, ilgili kişi üzerinde önemli bir etki yaratabilmektedir (*Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 82; *Van der Velden/Hollanda* (k.k.), 2006).

13. Söz konusu tedbirin uygulanmasına ilişkin belirli koşullar; özellikle de tedbirin niteliği, amacı ve ağırlığı ve dolayısıyla tedbirin 7. maddenin 1. fıkrasının amaçları bakımından ceza olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı değerlendirilmesi ile bağlantılı olabilmektedir (*Ilseher/Almanya* [BD], 2018, § 204). Bazı durumlarda, özellikle de ulusal hukukta bir tedbirin ceza olarak nitelendirilmediği ve tedbirin iyileştirme amacı taşıdığı hâllerde, özellikle de tedbirin uygulanma koşullarında yapılan önemli bir değişiklik sonucunda, söz konusu tedbir aynı tutuklama kararına dayalı olarak uygulansa dahi, başlangıçta 7. maddenin anlamı dâhilinde ceza olarak nitelendirilmiş olan tedbirle ilgili bu nitelendirmeden vazgeçilebilmektedir (*aynı yerde*, § 206). Mahkeme, bir tedbirin esasen ceza anlamına gelip gelmeyeceğinin tespitinde dikkate alınan kriterlerden bazılarının “sabit” (örneğin, söz konusu tedbire cezai bir suçtan dolayı verilen mahkûmiyet kararının ardından hükmedilip hükmedilmediği), bazılarının ise “değişken” olduğunu (ve dolayısıyla zaman içerisinde değişebileceğini; örneğin, tedbirin niteliği, amacı ve ağırlığı) (*aynı yerde*, § 208) ifade etmiştir.

14. Mahkeme, bu kriterleri uygularken, özellikle de aşağıda belirtilen tedbirleri “ceza” olarak değerlendirmiştir:

- Cezai suçun tespit edilmesinin ardından suçtan elde edilen gelirle ilgili olarak, önleyici ve tazmin edici niteliğinin yanı sıra cezalandırma amacı taşıyan müsadere kararı verilmesi (bk.

uyuşturucu kaçakçılığında elde edilen gelirin müsadere edilmesi ile ilgili olarak, hâkimin miktarı belirlerken sanığın kusur derecesini dikkate alabileceği ve ödeme yapılmaması hâlinde kararın hapis cezası ile infaz edilebileceği *Welch/Birleşik Krallık*, 1995, §§ 29-35);

- Hükmedilen bir para cezasının ödenmesini sağlamak amacıyla, ödeme konusunda acizlik yaşadığını kanıtlamayan borçluya borcunu ödetebilmek için temerrüt hâlinde hapis gerektiren bir tedbirin uygulanması (*Jamil/Fransa*, 1995, § 32);
- Kentsel gelişimle ilgili bir davada, kusurlu şekilde inşa edilen binanın değerinin %100'üne tekabül edecek miktarda, gerek önleyici gerekse cezalandırıcı işlevi bulunan idari para cezasına hükmedilmesi (*Valico SLR/İtalya* (k.k.), 2006) ve borsa kanununa aykırı piyasa manipülasyonu nedeniyle idari para cezası uygulanması (*Georgouleas ve Nestoras/Yunanistan*, 2020, §§ 33-43);
- Beraat kararının ardından, yasadışı inşaat nedeniyle, ceza mahkemesi tarafından, araziyle ilgili olarak, tekrarlayan kanun ihlallerinin önüne geçmek amacıyla öncelikle cezalandırma amacı taşıyan ve dolayısıyla önleyici ve cezalandırıcı bir tedbir olma niteliğine sahip müsadere kararı verilmesi (*Sud Fondi srl ve Diğerleri/İtalya* (k.k.), 2007; *Varvara/İtalya*, 2013, §§ 22 ve 51) ve zamanaşımından dolayı veya ceza yargılamalarında yer alınmaması nedeniyle düşme kararı verilmesinin ardından, ceza mahkemesi tarafından, yasadışı arazi ıslahı dolayısıyla arazinin müsaderesine karar verilmesi (*G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 212-233);
- Yargılamayı yürüten mahkeme tarafından, ağır suçlardan dolayı mahkûmiyet kararının verilmesinin ardından, önleyici ve de cezalandırıcı nitelik taşıması, olağan bir cezaevinde uygulanma şekli ve sınırsız süresi dikkate alınmak suretiyle taziyik hapsi cezası verilmesi (*M./Almanya*, 2009, §§ 123-133; *Jendrowiak/Almanya*, 2011, § 47; *Glien/Almanya*, 2013, §§ 120-130; aksi için bk. *Bergmann/Almanya*, 2016, §§ 153-182. Bu dava, başvuranın uzman bir merkezde tedavi altına alınabilmesini sağlamak maksadıyla hakkında taziyik hapsi cezası uygulanmasına ilişkindir);
- Hapis cezasının sınır dışı etme ve on yıl süreyle ikamet yasağına çevrilmesi (*Gurguchiani/İspanya*, 2009, § 40);
- Yargılamayı yürüten mahkeme tarafından, ikincil ceza olarak, bir meslekle iştigal etmekten kalıcı olarak men cezası verilmesi (*Gouarré Patte/Andorra*, 2016, § 30).

15. Diğer taraftan, aşağıda belirtilen işlemler “ceza” kavramının kapsamı dışında bırakılmıştır:

- Cezai sorumluluğu olmayan bir kişi hakkında uygulanan önleyici tedbirler (zorunlu olarak hastaneye kaldırma gibi) (*Berland/Fransa*, 2015, 2015, §§ 39-47);
- Ağır cezai suçlardan dolayı verilen mahkûmiyet kararının ardından yargılamayı yürüten mahkeme tarafından taziyik hapsi cezasına hükmedilmesi (mahkûmun akıl hastalığının (özellikle, olağan bir cezaevinden ziyade uzman bir merkezde) tedavi edilebilmesi için yeni yasal çerçeve ile tedbirin infaz koşullarında önemli ölçüde değişiklik yapılmış ve böylelikle zaman içerisinde değişim gösteren tedbir ceza olmaktan çıkmıştır) (*Ilseher/Almanya* [BD], 2018, §§ 210-236);
- Önleyici ve caydırıcı gerekçelerle, bir bireyin kolluk veya adli makamlarca tutulan seks veya şiddet suçluları kayıtları kapsamına dâhil edilmesi (*Adamson/Birleşik Krallık* (k.k.), 1999; *Gardel/Fransa*, 2009, §§ 39-47);
- Mahkûmlar üzerinde DNA profillemesi işleminin ilgili makamlar tarafından gerçekleştirilmesi (*Van der Velden/Hollanda* (k.k.), 2006);
- Bir bireyin yasadışı faaliyetlere katılmasını önlemek amacıyla gerçekleştirilen önleyici nitelikteki tutma tedbiri (*Lawless/İrlanda (no. 3)*, 1961, § 19);
- Cezai bir suçtan dolayı verilen mahkûmiyet kararının ardından, kamu düzeninin korunması amacıyla uygulanan bir tedbire eşdeğer olarak değerlendirilen ikamet yasağı tedbiri (hapis cezasına ek olarak) (*Renna/Fransa*, Komisyon kararı, 1997; bk. bu bağlamda uygulanabildiği ölçüde, 6. maddenin 1. fıkrasının cezai yönü kapsamında, *Maaouia/Fransa* [BD], 2000, § 39);
- İdari sınır dışı kararı veya ikamet yasağı (*Vikulov ve Diğerleri/Letonya* (k.k.), 2004; *C.G. ve Diğerleri/Bulgaristan* (k.k.), 2007);

- Kişinin kendi anavatanında toplumla yeniden bütünleşebilmesini sağlamak amacıyla, Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ne Ek Protokol uyarınca, hükümlü bir kişinin başka bir ülkeye nakledilmesi (*Szabó/İsveç* (k.k.), 2006; Avrupa Tutuklama Emri ve Üye Devletler Arasında Teslim Prosedürlerine İlişkin Avrupa Birliği Çerçeve Kararı uyarınca, hükümlü bir kişinin teslim edilmesi ile ilgili olarak bk. *Giza/Polonya* (k.k.), 2010, § 30);
- Mafya tipi örgüt mensubu olma şüphesiyle verilen ve öncesinde cezai bir suçtan dolayı mahkûmiyet kararı verilmiş olması şartına bağlı olmayan önleyici müsadere kararı (*M./İtalya*, Komisyon kararı, 1991);
- Cezai suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla, tehlikeli bir kişinin özel polis gözetimi altına veya ev hapsine alınması (*Mucci/İtalya*, Komisyon kararı, 1998; 6. maddenin 1. fıkrasının cezai yönü bakımından, *Raimondo/İtalya*, 1994);
- Hüküm giymiş kişilerin cezalarının infazından sonra önleyici amaçlarla idari gözetim altına alınmaları ve daha sonra hareket özgürlüklerine yönelik kısıtlamalar ve bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilmesi (*Timofeyev ve Postupkin/Rusya*, 2021, §§ 70-82);
- Üçüncü taraflar hakkında yürütülen ceza yargılamaları çerçevesinde verilen müsadere kararı (*Yıldırım/İtalya* (k.k.), 2003; *Bowler International Unit/Fransa*, 2009, §§ 65-68);
- Kara para aklama suçlamasından beraat etmelerine rağmen, başvuranlar aleyhindeki ceza yargılamasının sonunda, kaynağının yasa dışı olduğu düşünülen mal varlıklarının müsadere edilmesi (*Balsamo/San Marino*, 2019, §§ 60-65);
- Mahkûmiyeti takiben, ayrı bir yargılamada hükmedilen ve özel hukuk kapsamında aynı müsadereye benzer olduğu düşünülen suç varlıklarının müsadere edilmesi (*Ulemek/Sırbistan* (k.k.), 2021, §§ 46-57);
- Bir siyasi partinin kapatılmasının ardından bir milletvekilinin milletvekilliğinin düşürülmesi ve seçilme yeterliliğini kaybettiğinin beyan edilmesi (*Sobacı/Türkiye* (k.k.), 2007);
- Yolsuzluk suçundan kesinleşmiş mahkûmiyet nedeniyle seçilme yeterliliğinin kaybedilmesi ve seçimle gelinen görevden (Parlamento) alınma (*Galan/İtalya* (k.k.), 2021, §§ 70-97);
- Anayasa'nın ciddi şekilde ihlali nedeniyle Cumhurbaşkanı aleyhine açılan meclis soruşturmasının ardından Cumhurbaşkanı'nın görevinden alınması ve seçilme yeterliliğini kaybettiğinin beyan edilmesi (*Paksas/Litvanya* [BD], 2011, §§ 65-68);
- Disiplin soruşturmasının ardından memurun emeklilik haklarının askıya alınması (*Haioun/Fransa* (k.k.), 2004);
- Üç hafta süreli hücre hapsi (*A./İspanya*, Komisyon kararı, 13 Ekim 1986; *Payet/Fransa*, 2011, §§ 94-100, 6. maddenin ceza yönü kapsamında);
- Başvuranın cezaevinde barındırılan tek mahkûm olması nedeniyle sosyal tecrit altında tutulması (Mahkeme, bu tedbirin, son derece olağanüstü bir tedbir olduğuna ve bir Devletten, mevzuatında, bu tür durumlarda uygulanacak rejimle ilgili ayrıntılı bilgiler sunmasını beklemenin makul olmadığına karar vermiştir) (*Öcalan/Türkiye (no. 2)*, 2001, § 187);
- Başvuran şirkete herhangi bir cezanın verilmediği bir davada, şirketin avantajlı bir vergi muamelesinden yararlanma hakkının iptal edilmesinin ardından vergi matrahının yeniden hesaplanması (*Société Oxygène Plus/Fransa* (k.k.), 2016, §§ 40-51).
- Tasfiye sürecinde tasfiye memuru olarak görev yapma ruhsatının geri alınması (*Rola/Slovenya*, 2019, §§ 60-66).
- Profesyonel spor bağlamında disiplin amaçlı uzaklaştırma (*Platini/İsviçre* (k.k.), 2020, §§ 44-49)
- Ulusal hukuk kapsamında ağırlıklı olarak onarıcı niteliği göz önünde bulundurularak bir ceza hâkimi tarafından verilen yıkım kararı (*Longo* (k.k.), 2024, §§ 62-68).

2. Maddi ceza hukuku ile usul hukuku arasındaki fark

16. Mahkeme, Sözleşme'nin 7. maddesinde yer alan geçmişe yürürlük kurallarının sadece suçların ve ilgili cezaların tanımlandığı hükümler için geçerli olduğunu belirtmiştir. İlke olarak, söz konusu kurallar, fiilin işlendiği sırada yürürlükte olan kanunun uygulanması ilkesine (*tempus regit actum*) uygun olarak anında uygulanmasının Mahkeme tarafından makul olduğuna karar verilen usul kanunları için geçerli değildir (*Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], 2009, § 110 ve bu kapsamda Sözleşme'nin 6. maddesiyle ilgili davalara yapılan atıflar: örneğin, keyfilik olmaması koşuluyla (*Morabito/İtalya* (k.k.), 2005, “usul kuralları” olarak bahsedilen, tanık beyanlarının kullanımına ilişkin kurallar ile ilgili olarak bk. *Bosti/İtalya* (k.k.), 2014, § 55). Ancak, Mahkeme, iç hukukta usul hükmü olarak sınıflandırılan bir hükmün verilecek cezanın ağırlığını etkilediği hâllerde, söz konusu hükmü, 7. maddenin 1. fıkrasının son cümlesinin uygulama kapsamına girebilecek “maddi ceza hukuku” hükmü olarak sınıflandırmaktadır (basitleştirilmiş usul kapsamında gerçekleştirilen yargılamalar sonucunda verilecek cezanın ağırlığına ilişkin Ceza Muhakemesi Kanunu hükmü ile bağlantılı olarak bk. *Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], 2009, §§ 110-113).

17. Mahkeme, özellikle yasal zamanaşımı ile ilgili olarak, iddia konusu suçların henüz zamanaşımına uğramadığı hâllerde, zamanaşımı sürelerinin uzatılmasına ilişkin kanunların devam etmekte olan yargılamalara anında uygulanması konusunda 7. maddenin herhangi bir engel teşkil etmediği kanaatine varmıştır (*Coëme ve Diğerleri/Belçika*, 2000, § 149). Mahkeme, bu doğrultuda, suç ve cezaları tanımlamayan ve davanın değerlendirilmesiyle ilgili basit bir ön koşul getirdiği şekilde yorumlanabilecek olan zamanaşımı sürelerine ilişkin kuralları, usul kuralları olarak değerlendirmiştir (*Previti/İtalya* (k.k.), 2013, §§ 80-85; *Borcea/Romanya* (k.k.), 2015, § 64, *Orlen Lietuva Ltd./Litvanya*, 2019, § 97). Diğer yandan Mahkeme, 7. maddenin, zamanaşımı süresinin sona ermesinden sonra kovuşturmanın yeniden başlatılmasına imkân tanımadığını değerlendirmiştir (*Antia ve Khupenia/Gürcistan*, 2020, §§ 38-43; *Özü itibarıyla işkence eylemi teşkil eden bir suçla ilgili olarak kovuşturma, mahkûmiyet ve cezalandırmada zaman aşımı sürelerinin uygulanabilirliğine ilişkin istişari görüş* [BD], 2022, § 77). Ayrıca, bir bireyin mahkûm edilmesine neden olan suçların uluslararası hukukta cezalandırılabilir nitelik taşıdığı hâllerde, uygulanacak zamanaşımı süresi hususuyla ilgili kararın söz konusu tarihte yürürlükte olan ilgili uluslararası hukuk ışığında verilmesi gerekmektedir (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 229-233. Bu davada, Mahkeme, söz konusu tarihte yürürlükte olan ilgili uluslararası hukukta, savaş suçları için herhangi bir zamanaşımı süresinin öngörülmediğini tespit etmiş ve bu nedenle başvuran hakkındaki yargılamaların hiçbir zaman zamanaşımına uğramamış olduğuna karar vermiştir. Mahkemenin insanlığa karşı işlenen suçların zamanaşımına tabi olmayacağına karar verdiği *Kolk ve Kislyiy/Estonya* (k.k.), 2006 ve *Penart/Estonya* (k.k.), 2016, kararlarıyla kıyaslayınız).

3. “Ceza” ile cezanın infazı arasındaki ayırım

18. Mahkeme, “ceza” teşkil eden tedbirler ile söz konusu cezanın “infazına” veya “uygulanmasına” ilişkin tedbirler arasında bir ayırım yapmıştır. Bir tedbirin niteliğinin ve amacının, ceza indirimi yapılmasına veya şartlı tahliye prosedüründe değişiklik yapılmasına ilişkin olduğu hâllerde, söz konusu tedbir, 7. maddenin anlamı dâhilinde “cezalandırma” işleminin ayrılmaz bir parçası olamaz (ceza indirimi yapılması hususu için bk. *Grava/İtalya*, 2003, § 49 ve *Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 151; şartlı tahliye koşullarına ilişkin yasal değişiklik için bk. *Hogben/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı, 1986 ve *Uttley/Birleşik Krallık* (k.k.), 2005; hükümlülerin nakline ilişkin çeşitli davalarda şartlı tahliyeye ilişkin düzenlemeler arasındaki farklılıklar için bk. *Ciok/Polonya* (k.k.), 2012, §§ 33-34). Tahliye politikalarına ilişkin konular, bu politikaların uygulanma şekli ve gerekçeleri, üye Devletlerin kendi ceza politikalarını belirleme yetkileri kapsamına girmektedir (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 151). Af mevzuatının hâlihazırda kesinleşmiş olan bir mahkûmiyet kararı için uygulanmaması hususu, 7. madde kapsamına girmemektedir (*Montcornet de Caumont/Fransa* (k.k.), 2003).

19. Ancak, uygulamada, “ceza” teşkil eden tedbir ile cezanın “infazına” ilişkin tedbir arasındaki ayırım her zaman açık değildir. Örneğin; Mahkeme, cezaların infaz yöntemine ilişkin cezaevi düzenlemelerinin, söz konusu ceza ile karşılaştırıldığında, algılanma ve yorumlanma şeklinin cezanın basitçe infazının ötesine geçtiğini ve dolayısıyla cezanın fiili kapsamına girdiğini kabul etmiştir (müebbet hapis cezası ile ilgili olarak bk. *Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 148). Aynı şekilde, Mahkeme, başvuranın suç işlediği tarihten sonra yürürlüğe giren mevzuat çerçevesinde tazyik hapsi süresinin ceza

infaz mahkemeleri tarafından uzatılmasının, “ek ceza” teşkil ettiğine ve dolayısıyla sadece cezanın infazına ilişkin olmadığına karar vermiştir (*M./Almanya*, 2009, § 135).

20. Bu bakımdan, Mahkeme, 7. maddenin 1. fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan “verilemez” ifadesinin, cezanın açıklanmasının ardından uygulamaya konulan tüm tedbirleri söz konusu hükmün kapsamı dışında bıraktığı şeklinde yorumlanamayacağını vurgulamıştır (*Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 88). Sonuç olarak, nihai ceza verildikten sonra veya cezanın infazına devam edilirken kanun koyucu, idari makamlar veya mahkemeler tarafından alınan tedbirlerin yargılamayı yürüten mahkeme tarafından verilen “ceza” kapsamının yeniden tanımlanması veya değiştirilmesi ile sonuçlanması durumunda, söz konusu tedbirlerin, 7. maddenin 1. fıkrasının son cümlesinde öngörülen cezaların geçmişe yürütülerek uygulanması yasağı kapsamına girmesi gerekmektedir (*aynı yerde*, § 89). Mahkeme, bir cezanın infazı sırasında alınan bir tedbirin sadece cezanın infaz şekline ilişkin olup olmadığını veya tam aksine cezanın kapsamını da etkileyip etkilemediğini belirlemek için, her davada, verilen “cezanın” söz konusu tarihte yürürlükte olan iç hukuk uyarınca fiilen neyi gerektirdiğini veya diğer bir deyişle ilgili cezanın asıl niteliğinin ne olduğunu incelemelidir (*aynı yerde*, § 90). Örneğin, Mahkeme, ceza indirimleri sistemine yönelik yeni bir yaklaşımın uygulanmasının cezanın kapsamının yeniden tanımlanması sonucunu doğurduğu, zira yeni yaklaşımın, verilen cezanın kapsamının hükümlünün aleyhine olacak şekilde değiştirilmesi şeklinde bir etkisinin olduğu kanaatine varmıştır (bir içtihat değişikliği uyarınca, tutukluluk sırasında yapılan işler için herhangi bir ceza indiriminin etkin bir şekilde uygulanmayacağı 30 yıl hapis cezası ile ilgili olarak bk. *aynı yerde*, §§ 109-110 ve 117). Ayrıca, farklı mahkemeler tarafından yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ve çakışan cezaların tek bir toplam ceza kapsamında birleştirildiği bir dava için bk. *Koprivnikar/Slovenya*, 2017 (§§ 50-52); başka bir Avrupa Birliği Üye Devletinde infaz edilen cezaların birleştirilmesi talebinin de söz konusu olduğu, birleştirilmiş cezalar bakımından azami hapis cezası süreleri ile ilgili olarak bk. *Arrozpide Sarasola ve Diğerleri/İspanya*, 2018 (§§ 122-123). Mahkeme ayrıca, yabancı bir ülkede verilen ve indirim uygulanabilecek bir müebbet hapis cezasının, mahkûmun nakli üzerine, cezayı infaz eden Devletin makamları tarafından indirim uygulanamayacak bir cezaya dönüştürülmesi durumunda, 7. maddenin uygulanabilir olduğuna karar vermiştir (*Kupinsky/Ukrayna*, 2022, §§ 45-56).

4. Sözleşme'nin ve Ek Protokollerin diğer hükümleri ile bağlantılar

21. Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının cezai yönüne ve “suç isnadı” kavramına açıkça atıfta bulunularak dile getirilen bağlantılara ek olarak (bk. yukarıda 6. paragraf; *Bowler International Unit*, §§ 66-67; *Pantolon/Hırvatistan*, 2020, § 28; *Galan/İtalya* (k.k.), 2021, § 71), Sözleşme'nin 7. maddesinin amaçları bakımından “ceza” olarak sınıflandırma, 7 No.lu Protokol'ün 4. maddesinde öngörülen “aynı suçtan iki kere yargılanmama” (*non bis in idem*) kuralının uygulanabilirliğinin tespiti açısından da uygundur (ceza yargılama usulü kavramıyla ilgili olarak bk. *Sergueï Zolotukhin/Rusya* [BD], 2009, §§ 52-57; *Timofeyev ve Postupkin/Rusya*, 2021, § 86). “Ceza” kavramının ifade ettiği anlam, Sözleşme hükümleri arasında farklılık göstermemektedir (*Göktan/Fransa*, 2002, § 48).

22. *Mahkeme*, söz konusu yargılamanın 6. madde anlamında cezai alanda yöneltilen suçlamaların (“suç isnadı”) hükme bağlanmasıyla ilgili olmadığına hâlihazırda kanaat getirdiği durumlarda, Sözleşme'nin bir bütün olarak yorumlanmasında tutarlılık sağlanması amacıyla, şikâyete konu tedbirlerin Sözleşme'nin 7. maddesi anlamında bir “ceza” olarak da değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir (bk. örneğin, *Gestur Jónsson ve Ragnar Halldór Hall/İzlanda* [BD], 2020, § 112; Sözleşme'nin 7. maddesinin uygulanamazlığına ilişkin daha önce varılan bir sonuç ışığında, 6. maddenin cezai boyutu kapsamında uygulanamazlığına ilişkin benzer bir yaklaşım için, bk. *Timofeyev ve Postupkin/Rusya*, 2021, § 92).

III. Suçun sadece kanunla tanımlanabilme ve cezanın sadece kanunla öngörülebilme ilkesi

23. Sözleşme'nin 7. maddesi, bir cezanın verilebilmesi için yasal bir dayanağın bulunmasını gerektirmektedir. Mahkeme, bu nedenle, sanığın hakkında kovuşturma yürütülmesine neden olan fiili işlediği tarihte söz konusu fiilin cezalandırılabilir olduğuna dair yasal bir hükmün yürürlükte olduğunu ve verilen cezanın söz konusu hükümlerle belirlenen sınırları aşmadığını doğrulamalıdır (*Coëme ve Diğerleri/Belçika*, 2000, § 145; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 80).

24. Sözleşme sisteminin ikincil niteliği dikkate alındığında, Sözleşme ile koruma altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmediği sürece ve ölçüde (*Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, § 49; *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 160) ve yerel mahkemelerin değerlendirmeleri açıkça keyfi olmadığı sürece (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 189), yerel bir mahkeme tarafından yapıldığı iddia edilen maddi veya hukuki hataları ele almak Mahkemenin görevi değildir. Bu durum, iç hukukun genel uluslararası hukuk kurallarına veya uluslararası anlaşmalara atıfta bulunduğu veya ulusal mahkemelerin uluslararası hukuk ilkelerini uyguladığı hâllerde de geçerlidir (*Total S.A. ve Vitol S.A./Fransa*, 2023, § 57). Mahkemeden, öncelikle yerel mahkemeler tarafından değerlendirilmesi gereken cezanın tasnifi veya başvuranın bireysel cezai sorumluluğu gibi konularda bir karar vermesi istenmemekle birlikte (*aynı yerde*, § 187; *Rohlens/Çek Cumhuriyeti* [BD], 2015, § 51), Sözleşme'nin 7. maddesinin 1. fıkrası, başvuranın mahkûm edilmesinin eşzamanlı yasal bir dayanağının bulunup bulunmadığının Mahkeme tarafından incelenmesini gerektirmektedir ve özellikle de Mahkeme, ilgili yerel mahkemeler tarafından varılan sonucun Sözleşme'nin 7. maddesine uygun olduğuna kanaat getirmelidir. Mahkemeye daha az inceleme yetisi tanımak, 7. maddeyi amacından yoksun bırakacaktır (*aynı yerde*, § 52; *Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 198; *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 161).

25. Ayrıca, yasallık ilkesi, sanığa, suçlu bulunduğu suçun gerektirdiği cezadan daha ağır bir ceza verilmesine imkân vermemektedir. Bu nedenle, Mahkeme, yerel mahkemeler tarafından verilen cezanın ağırlığının tespiti konusunda bir hata yapılması durumunda, söz konusu mahkemelerce değerlendirildiği hâliyle hafifletici etkenler çerçevesinde başvurana verilen cezayı dikkate alarak, 7. maddenin ihlal edildiği yönünde bir tespitte bulunabilmektedir (*Gabbari Moreno/İspanya*, 2003, §§ 22-34). Kıyas yoluyla ceza verilmesi de 7. maddede öngörülen “kanunsuz ceza olmaz” (*nulla poena sine lege*) ilkesinin ihlaline neden olabilmektedir (yazı işleri müdürleri için geçerli olan bir hüküm uyarınca bir yayımcıya verilen hapis cezasıyla ilgili olarak bk. *Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye* [BD], 1999, §§ 42-43).

26. Yasallık ilkesi, suçların ve ilgili cezaların kanunla açık şekilde tanımlanmasını gerektirmektedir (bk. yukarıda “kanun” kavramıyla ilgili 7-9. paragraflar). 7. maddenin anlamı dâhilinde “kanun” kavramı, Sözleşme'nin diğer maddelerinde olduğu gibi (örneğin, 8-10. maddeler), niteliksel gerekliliklerin, özellikle de erişilebilirlik ve öngörülebilirlik koşullarının karşılanmasını gerektirmektedir (*G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 242; *Cantoni/Fransa*, 1996, § 29; *Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 140; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 91; *Perinçek/İsviçre* [BD], 2015, § 134). Bu niteliksel gereklilikler, gerek suçun tanımı (*Jorgic/Almanya*, 2007, §§ 103-114) gerekse söz konusu suçun gerektirdiği ceza veya bu cezanın kapsamı yönünden karşılanmalıdır (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 150; kanunla belirlenen kriterlerden ziyade tamamen savcının yargılamayı yürütecek mahkeme seçimine bağlı olan geçerli cezalandırma standartlarının öngörülebilirliği ile ilgili olarak bk. *Camilleri/Malta*, 2013, §§ 39-45; *Camilleri* kararının ardından getirilen, Cumhuriyet savcısının kararının, uygulanabilecek ceza skalasının belirlenmesi konusunda yargılamayı yürüten mahkeme açısından bağlayıcı olmayacağına yönelik yasal değişikliklerle ilgili olarak bk. *Porsenna/Malta* (k.k.), 2019, §§ 25-30). Suçun tanımı ve uygulanacak ceza ile ilgili “kanunun niteliğinin” yetersiz olması, Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlaline neden olmaktadır (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, §§ 150 ve 152).

A. Erişilebilirlik

27. Mahkeme, erişilebilirlik hususuyla ilgili olarak, şikâyet konusu mahkûmiyet kararının dayandırıldığı ceza “hukukunun” başvuran açısından yeterince erişilebilir olup olmadığını, yani kamuya açıklanıp açıklanmadığını (hukukun bir bölümünün yorumlandığı ulusal içtihadın erişilebilirliği ile ilgili olarak bk. *Kokkinakis/Yunanistan*, 1993, § 40 ve *G./Fransa*, 1995, § 25; bir “kararnamenin” erişilebilirliği ile ilgili olarak bk. *Custers, Deveaux ve Turk/Danimarka* (k.k.), 2006, § 82). Bir mahkûmiyet kararının, sadece, davalı Devlet tarafından onaylanan uluslararası bir antlaşmaya dayalı olduğu hâllerde, Mahkeme, söz konusu antlaşmanın iç hukuka dâhil edilip edilmediğini ve resmi olarak ilan edilip edilmediğini doğrulayabilmektedir (Cenevre Sözleşmeleri ile ilgili olarak bk. *Korbely/Macaristan* [BD], 2008, §§ 74-75). Mahkeme, ayrıca, söz konusu suçun tanımının erişilebilirliği hususunu geçerli uluslararası teamül hukuku ışığında da değerlendirebilmektedir (1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi yürürlüğe girmeden çok önce soykırımı kınayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı ile ilgili olarak bk. *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 167-168; uluslararası kanunlar ve resmi olarak ilan edilmemiş olan savaş teamülleri ışığında savaş suçlarının tanımının erişilebilirliği ve öngörülebilirliği hususlarının beraber değerlendirilmesi ile ilgili olarak bk. *Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 234-239 ve 244).

B. Öngörülebilirlik

1. Genel hususlar

28. Bireyler, mahkemenin yorumlaması ve uygun hukuki danışmanlık yardımıyla ilgili hükmün lafzından hangi eylemlerin ya da eylemsizliklerin kendilerini cezai olarak sorumlu kılacağını ve işlenen eylem ve ya eylemsizlik yüzünden alacağı cezayı bilmek zorundadır (bk. *Cantoni/Fransa*, 1996, § 29; *Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 140; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 79). “Uygun danışmanlık” konsepti hukuki danışmanlık alma imkânına işaret etmektedir (bk. *Chauvy ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), 2003; *Jorgic/Almanya*, 2007, § 113).

29. Suçun faili hakkında şahsi sorumluluk unsuru tespit edildiye, Sözleşme'nin 7. maddesi anlamı dâhilinde kural olarak tek bir “ceza” bulunabilir. Bir ceza hukuku hükmünün öngörülebilirlik derecesi ve suçlunun şahsi sorumluluğu arasında açık bir bağlantı vardır. Sözleşme'nin 7. maddesi, eğer ceza uygulanacaksa suçun gerçek failinin eyleminde sorumluluk bildiren bir bilinçlilik hâlinin bulunmasını gerektirir (bk. *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, §§ 242 ve 246; *Yüksel Yaçınkaya/Türkiye* [BD], 2023, § 242). Ancak, özellikle Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi olmak üzere Sözleşme'ye uygun olduğu takdirde sorumluluk karinesinden kaynaklanan belirli objektif sorumluluk biçimleri mevcut olabilir (bk. *G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya* (esas) [BD], 2018, § 243).

30. Statülerinin doğası göz önüne alındığında hükümlerin lafzı tam anlamıyla kesin olmayabilir. Aşırı katılıktan kaçınma ve değişen koşullara ayak uydurma ihtiyacı, kanunların çoğunluğunun kaçınılmaz olarak az ya da çok muğlak olarak hazırlanmış olup yorumlanmalarının ve uygulanmalarının daha çok pratiğe bırakıldığına işaret eder (“Proselitizm” suçunun tanımına ilişkin olarak *Kokkinakis/Yunanistan*, 1993, § 40; “tıbbi ürün” ifadesinin hukuki tanımına ilişkin olarak *Cantoni/Fransa*, 1996, § 31). Hukuki sınıflandırma tekniği kullanıldığında tanım hususunda sıklıkla muğlak noktalarla karşılaşılacaktır. Sınırları belli olmayan hususlara ilişkin şüpheli yaklaşım (*penumbra of doubt*), davaların çoğunda yeteri düzeyde açık olduğu takdirde kendi başına bir hükmü Sözleşme'nin 7. maddesine aykırı hâle getirmez (*aynı yerde*, § 32). Diğer bir taraftan bir hukuk hükmünün yorumlanmasında aşırı muğlak konseptlerin ve kriterlerin kullanılması, hükmü etkileri bakımından açıklık ve öngörülebilirlik gerekliliklerine aykırı kılabilir (*Liivik/Estonya*, 2009, §§ 96-104). Kanun koyucunun daha sonra (örneğin bir AB yönergelerinin iç hukuka aktarılması sonucu) kanun lafzını daha ayrıntılı bir şekilde yeniden yazmış olması, söz konusu davranışın o zamana kadar cezayı gerektirmediği anlamına gelmez (*Georgouleas ve Nestoras/Yunanistan*, 2020, § 66).

31. Fiillerin veya ihmallerin cezalandırılmasında “genel referans” veya “referans yoluyla mevzuat” tekniğinin kullanılması kendi başına 7. maddenin gereklilikleriyle uyumsuz olmasa da, referans veren hüküm ve referans verilen hüküm birlikte okunduğunda, ilgili bireyin, gerekirse uygun hukuki danışmanlığın da yardımıyla, hangi davranışın kendisi için cezai sorumluluk doğuracağını

öngörülebilirliğini sağlamalıdır (*Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili "genel referans" veya "referans yoluyla mevzuat" tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, § 74; *Saakashvili/Gürcistan*, 2024, §§ 145-146). Bu gereklilik, referans verilen hükmün ilgili hukuk düzeninde daha yüksek bir hiyerarşik sıralamaya veya referans veren hükümden daha yüksek bir soyutluk düzeyine sahip olduğu durumlar için de aynı şekilde geçerlidir. Açıklık ve öngörülebilirliği sağlamanın en etkili yolu, referansın açık olması ve referans veren hükmün suçu oluşturan unsurları ortaya koymasıdır. Ayrıca, referans verilen hükümler, referans veren hüküm ile belirlenen suç kapsamını genişletemez (*Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili "genel referans" veya "referans yoluyla mevzuat" tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, § 74).

32. Öngörülebilirlik konseptinin kapsamı, söz konusu belgenin içeriğine, kapsamıyı amaçladığı alana ve ilgi dâhilindeki şahısların sayısı ile statüsüne önemli ölçüde bağlıdır (bk. *Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 235; *Cantoni/Fransa*, 1996, § 35). İlgili kimse bir eylemin getireceği sonuçları söz konusu koşullar içerisinde makul olan derecede algılayabilmek için uygun bir hukuki danışmanlık almak zorunda kalsa bile bir kanun öngörülebilirlik gerekliliğini yerine getirebilir (*aynı yerde*). Bu durum özellikle mesleklerini icra ederken yüksek düzeyde ihtiyat gösteren, profesyonel işlerle uğraşan kişiler için geçerlidir. Dolayısıyla bu kişilerden böylesi işlerin doğurabileceği riskleri değerlendirirken özel bir önem göstermesi beklenebilir (bk. *aynı yerde*; *Pessino/Fransa*, 2006, § 33; *Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 235; meslek siyasetçileri veya yüksek makam sahipleri bakımından bk. *Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili "genel referans" veya "referans yoluyla mevzuat" tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, §§ 61 ve 68). Örneğin, Mahkeme bir süpermarket yöneticisinin uygun bir hukuki danışmanlık yardımıyla tıbbi ürünlerin yasaya aykırı bir şekilde satılmasından dolayı ciddi bir kovuşturma riski altına girdiğini anlamasının gerektiğine karar vermiştir (bk. *Cantoni/Fransa*, 1996, § 35). Mahkeme, şu bireylerin mahkûm edilmesinde benzer sonuçlara varmıştır: sigara paketlerinin üzerine yasalarca öngörülmemiş bir ifadeyi koyan sigara dağıtım şirketinin yöneticileri (*Delbos ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), 2004); bir kamu görevlisinin "yayınlanmadan önce düzenlenen" bir ifade ile alenen hakarete uğramasına ilişkin olarak bir medya şirketinin yaptığı yayının yöneticisi (*Radio France ve Diğerleri/Fransa*, 2004, § 20); yasaklı bir katkı maddesi içeren ürünü pazarlayan besin takviyesi satan bir şirketin yöneticisi (*Ooms/Fransa* (k.k.), 2009); alenen hakaret suçuna ilişkin olarak bir kitabın yazarı ve yayımcısı (kovuşturma riskine karşı yazarı uyarması gereken yayımcının profesyonel statüsü göz önünde bulundurularak *Chauvy ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), 2003); yetkisi olmadığı hâlde çocuk velayeti hususunda arabuluculuk yapan bir avukat (aile hukukundaki uzmanlığı göz önünde bulundurularak *Stoica/Fransa* (k.k.), 2010); Grönland'da askeri savunma alanına yasaya aykırı olarak giren Greenpeace aktivistleri (*Custers, Deveaux ve Turk/Danimarka* (k.k.), 2006, §§ 95-96); 1971 ve 1989 yılları arasında iki Alman Devleti arasındaki sınırı geçerek Doğu Almanya'yı terk etme girişiminde bulunan Doğu Almanya vatandaşlarının öldürülmesinin arkasındaki isimler olarak mahkûm edilen Doğu Almanya devleti organlarında yüksek makamlarda bulunan politikacılar (*Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, § 78); üslerinin emrini yerine getiriyor olsa da 1972 yılında iki Alman Devleti arasındaki sınırı geçmeye çalışan birini öldüren Doğu Almanya devleti sınır güvenliği (*K.-H.W./Almanya* [BD], 2001, §§ 68-81); ve risklerin çok iyi değerlendirilmesi gereken bir durumda İkinci Dünya Savaşı sırasında işbirlikçi olduğu iddia edilen kişileri cezalandırmak üzere yürütülen operasyonlarda "Red Partisans" (Alman güçlerine karşı gerilla savaşı veren Sovyet güçleri) isimli grubu yöneten Sovyet ordusu komuta subayı (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 235-239). Erlerin şahsi cezai sorumluluğuna ilişkin olarak Mahkeme, erlerin iç hukuk hükümlerini ve aynı zamanda uluslararası düzeyde tanınmış insan haklarını ve özellikle insan hakları hiyerarşisinde yüksek değere sahip olan yaşama hakkını açıkça ihlal eden emirlere eksiksiz olarak körü körüne uymayabileceği kanısındadır (*aynı yerde*, § 236; *K.-H.W./Almanya* [BD], 2001, § 75).

33. Öngörülebilirlik, atılı suçun işlendiği zamanda mahkûm edilen kimsenin (uygun bir hukuki danışmanlık aldıktan sonra) açısından değerlendirilmelidir (bk. başvuranın mahkûmiyeti sırasında, yani suçlar işlendikten sonra, verilen cezaların kapsamındaki değişikliğin öngörülebilirliğine ilişkin olarak *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, §§ 112 ve 117).

34. Mahkûmiyetin sadece uluslararası hukuka dayandığı ya da uluslararası hukuk ilkelerine atıfta bulunduğu durumlarda, Mahkeme uluslararası anlaşma hukuku (Doğu Almanya'ya ilişkin olarak Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, *Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, §§ 90-106; ya da Almanya'ya ilişkin olarak Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, *Jorgic/Almanya*, 2007, § 106) ve/veya uluslararası teamül hukuku (bk. 1953 yılında uluslararası teamül hukukunda soykırım tanımı, *Vasiliasuskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 171-175; 1944 yılında Savaş Hukuku, *Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 205-227 ve uluslararası çatışmalarda hardal gazının kullanılmasını yasaklayan uluslararası teamül hukuku, *Van Anraat/Hollanda* (k.k.), 2006, §§ 86-97) dâhil olmak üzere söz konusu tarihte uygulanabilir olan uluslararası hukuk standartları ışığında mahkûmiyetin öngörülebilirliğini değerlendirmektedir.

2. Yargısal yorumlama: hukuki kuralların açıklanması

35. Bir hukuk hükmü ne kadar açık bir şekilde hazırlanırsa hazırlansın herhangi bir hukuk sisteminde kaçınılmaz olarak yargısal yorumlama unsuru mevcut olacaktır. Mahkemelere emanet edilen hüküm verme rolünün amacı yorumlamalara ilişkin ortada kalan şüpheyi kesin olarak gidermektir (*Kafkaris/Kıbrıs* [BD], 2008, § 141). Yargısal kanun yapma aracılığıyla ceza hukukunun aşamalı olarak geliştirilmesi, Sözleşme'ye taraf Devletlerin hukuk geleneğinin önemli ve gerekli bir parçasıdır. Sözleşme'nin 7. maddesinin söz konusu gelişme suçun özü ile uyumlu ve makul ölçüde öngörülebilir olduğu takdirde yargısal yorumlama aracılığıyla cezai sorumluluk kurallarının davadan davaya aşamalı olarak açıklığa kavuşturulmasını yasa dışı ilan ettiği söylenemez (*S.W./Birleşik Krallık*, 1995, § 36; *Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, § 50; *Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 185; *Norman/Birleşik Krallık*, 2021, §§ 60 ve 66). Mahkeme, bu durumun hem ulusal hem de uluslararası hukukun geliştirilmesi bakımından eşit derecede geçerli olduğuna karar vermiştir (*Milanković/Hırvatistan*, 2022, § 59).

36. Yargısal yorumlamanın öngörülebilirliği hem suç unsurlarına (*Pessino/Fransa*, 2006, §§ 35-36; *Dragotoni ve Militaru-Pidhorni/Romanya*, 2007, §§ 43-47 ve *Dallas/Birleşik Krallık*, 2016, §§ 72-77) hem de uygulanabilir cezaya ilişkindir (*Alimucaj/Arnavutluk*, 2012, §§ 154-162; *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, §§ 111-117). Mahkeme bir suçun/mahkûmiyetin öngörülebilirliğinin bulunmadığını tespit ettiği durumlarda Sözleşme'nin 7. maddesi anlamı dâhilinde verilen cezanın kendisinin kanun tarafından öngörülüp görülmeyeceğini değerlendirmez (*Plechkov/Romanya*, 2014, § 75). Katı usuli hususların yorumlanmasının suçun öngörülebilirliği üzerinde etkisi yoktur ve bu yüzden Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamında sorunlara yol açmaz (başvuranların suçlanmalarının önüne geçtiği iddia edilen usuli engeller ile ilgili olarak bk. *Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, 2013, §§ 788-790).

37. İç hukukta yargısal yorumlamanın suçun özüne olan uyumluluğuna ilişkin olarak Mahkeme, yorumlamanın söz konusu ceza mevzuatı hükmünün lafzı ile bağlamı çerçevesinde uyumlu olup olmadığını ve makul olup olmadığını değerlendirmek zorundadır (bk. her ikisi de silahlı terör örgütü üyeliği suçuna ilişkin olarak *Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* [BD], 2023, §§ 255-268 ve *Yasak/Türkiye*, 2024, §§ 156-179; soykırım suçuna ilişkin olarak *Jorgic/Almanya*, 2007, §§ 104-108; yabancı kamu görevlilerine rüşvet verme suçuna ilişkin olarak *Total S.A. ve Vitol S.A./Fransa*, 2023, §§ 58-71; insan ticareti suçuna ilişkin olarak *Jasuitis ve Šimaitis/Litvanya*, 2023, §§ 119-140). Mahkeme ayrıca, söz konusu davranışın, sırf aynı zamanda bir disiplin suçu teşkil ettiği için, ceza hukukunun kapsamı dışında kalmadığını vurgulamıştır (*Norman/Birleşik Krallık*, 2021, § 68).

38. Yargısal yorumlamaların makul öngörülebilirliğine ilişkin olarak, Mahkeme, başvuranın söz konusu tarihte gerekliyse avukat yardımıyla söz konusu ceza ile suçlanıp mahkûm edilme riskini aldığını (*Jorgic/Almanya*, 2007, §§ 109-113; *Delga/Fransa*, 2024, §§ 65-72) ve suçun gerektirdiği cezanın kendisine verileceğini makul bir ölçüde öngörüp öngöremediğini değerlendirmek durumundadır. Mahkeme, ceza hukukunun yargısal yorumlamanın içtihadın gelişiminin belirli bir çizgide olmasını sağlayıp sağlamadığını (kocaları tarafından tecavüze ve tecavüz girişimlerine maruz kalan iki kadına ilişkin olan *S.W./Birleşik Krallık*, 1995, ve *C.R./Birleşik Krallık*, 1995, davalarında Mahkeme, tecavüzün alçaltıcı karakteri o kadar bariz olduğundan İngiliz mahkemelerinin kararlarının öngörülebilir ve "temel özü insan onuruna ve özgürlüğüne saygı olan" Sözleşme'nin temel amaçları ile uyumlu olduğu şeklinde algılanması gerektiğini not etmiştir) ya da mahkemelerin başvuranın öngöremeyeceği yeni bir yaklaşım benimseyip benimsemediğini (*Pessino/Fransa*, 2006, § 36; *Dragotoni ve Militaru-Pidhorni/Romanya*,

2007, § 44; *Del Río Prada/İspanya*, §§ 111-117; bk. aksi durum için, başvuranlarda meşru beklentilere yol açmış olabilen hiçbir içtihatla desteklenmemiş benzeri bulunmayan bir karar ve bunu takip eden Yüksek Mahkeme Genel Kurulu'nun konuya ilişkin olarak birkaç ay sonra verdiği emsal karara ilişkin olarak *Arrozpide Sarasola ve Diğerleri/İspanya*, 2018, §§ 124-130) saptamak zorundadır. Yargısal yorumlamanın öngörülebilirliği değerlendirilirken karşılaştırma yapılacak emsallerin bulunmamasına kesin bir önem verilmemelidir (Mahkeme tarafından sıra dışı şiddet unsuru vurgulanan, vücut hasarına yol açmasıyla mahkûmiyete sebep olan sadomazoşist uygulamalara ilişkin *K.A. ve A.D./Belçika*, 2005, §§ 55-58; *Soros/Fransa*, 2011, § 58; bazı milletvekillerinin başkasının yerine oy kullanmasına ilişkin *Sacharuk/Litvanya*, 2024, § 158; görevde bulunduğu sırada takdir yetkisini kullanarak işlediği bir fiille ilgili olarak eski bir Devlet Başkanı hakkında resmi yetkinin kötüye kullanılması suçundan açılan ilk ceza davasına ilişkin *Saakashvili/Gürcistan*, 2024, § 152). Yerel mahkemelerin bir ceza hukuku hükmünü ilk defa yorumladıkları durumlarda söz konusu suçun özü ile uyumlu olan suç kapsamının yorumlanması kural olarak öngörülebilir olarak değerlendirilmelidir (başvuranın ilgili Ceza Kanunu'nun bir hükmü kapsamında soykırımdan ilk mahkûm edilen kişi olduğu *Jorgic/Almanya*, 2007, § 109). Suçun özü ile uyumlu ve iç hukuk açısından makul olduğu sürece mevcut bir suçun kapsamının yeniden yorumlanması Sözleşme'nin 7. maddesinin amaçları doğrultusunda makul düzeyde öngörülebilir olabilir (bk. vergi kaçırma kavramının yeniden yorumlanmasına ilişkin davada Mahkemenin vergi hususuna yönelik ceza kanununun - tahmin edilebilir şekilde olmak kaydıyla - yeni koşullara göre yeterli düzeyde esneklik sunabileceğine hükmettiği *Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, 2013, §§ 791- 821; başka bir milletvekili yerine oy kullanılması söz konusu olduğunda "Devlete verilen ağır manevi zarar" kavramının yeni bir yorumuna ilişkin olarak *Sacharuk/Litvanya*, 2024, §§ 156-159). Her hâlükârda yerel mahkemeler, bir suçun unsurlarını öngörülebilir ve özülle uyumlu kılacak şekilde açıklığa kavuşturmak için özel bir özen göstermelidir (*Parmak ve Bakır/Türkiye*, 2019, § 77).

39. Mahkemenin söz konusu zamanda hükmün doktrin kapsamında yorumlanışını özellikle yargısal yorumlama ile örtüştüğü noktalarda göz önünde bulundurabilir olmasına rağmen (*K.A. ve A.D./Belçika*, 2005, § 59; *Alimuçaj/Arnavutluk*, 2012, §§ 158-160), yazarların bir statüyü özgürce yorumlamış olması, içtihadın yerine geçemez (*Dragotoni ve Militaru-Pidhorni/Romanya*, 2007, §§ 26 ve 43; *Georgouleas ve Nestoras/Yunanistan*, 2020, § 64).

40. Bazı davalarda aksi takdirde ceza kanunu uyarınca cezalandırmaya tabi olabilecek belirli eylemlere belirli koşullar altında gösterilen uzun süreli toleranslar, bu eylemlerin fiili olarak suç kapsamının dışına çıkarılmasına dönüşebilmesine rağmen diğer bireylerin kovuşturulmamış ya da mahkûm edilmemiş olması, tek başına, ceza almış başvuranın cezai sorumluluğunu ortadan kaldıramaz ya da Sözleşme'nin 7. maddesinin amaçları dâhilinde mahkûmiyetini öngörülemez kılamaz (*Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya*, 2013, §§ 816-820; *Sacharuk/Litvanya*, 2024, § 153).

41. Yerel mahkemelerin uluslararası kamu hukuku temelinde yasal hükümlerini yorumladığı durumlarda, yerel mahkemeler yorumlamanın suçun özü ile uyumlu olması ve söz konusu zamanda makul düzeyde öngörülebilir olması kaydıyla iç hukukta benimseyecekleri yorumlamayı seçmek zorundadır (bk. örneğin, Almanya mahkemeleri tarafından benimsenen ve ardından Uluslararası Adalet Divanı gibi diğer uluslararası mahkemeler tarafından reddedilen daha geniş bir soykırım kavramına ilişkin olarak *Jorgic/Almanya*, 2007, §§ 103-116).

42. Mahkeme, yorumlamaların hem çelişen içtihattan (*case-law reversal*) kaynaklandığı (*Dragotoni ve Militaru-Pidhorni/Romanya*, 2007, §§ 39-48) ya da suçun özü ile uyumlu olmayan bir şekilde yapılan karşılaştırmadan kaynaklandığı (bk. örneğin, soykırımdan ötürü tutuklamaya ilişkin *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 179-186), hem de suçun özü ile uyumlu olmayan biçimde şüphelinin aleyhine olacak şekilde bir suçun yorumlamasının aşırı ve öngörülemez olduğu davalarda sanığın aleyhine (kötü niyetle) yapılan aşırı ceza hukuku yorumlamalarının öngörülebilirlik gerekliliğini karşılamadığını tespit etmiştir (*Yüksel Yalçinkaya/Türkiye* [BD], 2023, § 271; *Navalnyye/Rusya*, 2017, § 68; *Parmak ve Bakır/Türkiye*, 2019, § 76; *Tristan/Moldova*, 2023, § 67). Ayrıca Mahkeme, suçun işlenmesinden sonra pekişen içtihat gelişiminin temel alınarak bir suçtan mahkûmiyet verilmesinden (bk. örneğini dışarıdan mafya benzeri örgütü yardım ve yataklık etme suçuna ilişkin olarak *Contrada/İtalya (no. 3)*, 2015, §§ 64-76) ya da çeşitli yorumların yapılmasına sebebiyet veren muğlak bir iç hukuk hükmü temelinde mahkûmiyet verilmesinden (*Žaja/Hırvatistan*, 2016, §§ 99-106) dolayı ilgili devlete karşı karar verebilir. Bu bağlamda, tutarsız bir içtihat keyfiliğe yönelik tüm risklerden kaçınmak ve bireylere eylemlerinin sonuçlarını öngörme fırsatı vermek için gerekli kesinlikten

yoksundur ([aynı yerde](#), § 103).

43. Bir jürinin davayı değerlendirme ve ceza kanunu uygulamadan sorumlu olması, Sözleşme'nin 7. maddesinin amaçları dâhilinde hukukun etkisinin öngörülemez olduğu anlamına gelmemektedir (*Jobe/Birleşik Krallık* (k.k.), 2011). Belirli bir davada hukuku uygulamak üzere bir jüriye takdir yetkisinin teslim edilmesi, kendi başına, takdir yetkisinin kapsamı ve uygulanma biçimi ilgiliyi keyfilikten yeterli bir şekilde korumak amacıyla yeterli düzeyde açıklandığı takdirde Sözleşme'nin gerekliliklerine aykırılık teşkil etmez (neyin uygunsuz olduğuna dair jüri değerlendirmesine ilişkin *O'Carroll/Birleşik Krallık* (k.k.), 2005).

3. Devletin halefiyeti hususu

44. Yargısal yorumlama konsepti hukukun üstünlüğünü benimsemiş demokratik herhangi bir devlette içtihadın aşamalı gelişmesinde uygulanır ve devlet halefiyeti durumunda da geçerli olarak kalmaktadır. Bir bölge üzerinde Devlet egemenliğinin değişmesi ya da ulusal bir bölgede siyasi rejimin değişmesi hâlinde Mahkeme, hukuk üstünlüğünü benimsemiş bir Devletin eski rejim altında suç işleyenler hakkında ceza davaları açmasının meşru olduğunu ve aynı şekilde eskilerin yerini alan söz konusu Devletin mahkemelerinin hukukun üstünlüğünü benimsemiş bir devletin yönetildiği ilkeler ışığında söz konusu tarihte yürürlükte bulunan yasal hükümleri uyguladığı ve yorumladığı için eleştirilemeyeceğini kaydetmiştir (*Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, §§ 79-83; *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 159). Söz konusu olan uluslararası insan hakları hiyerarşisinde ve Sözleşme'de büyük öneme sahip olan ve Sözleşmeciler tarafından Sözleşme yükümlülükleri kapsamında öncelikli olarak korumakla yükümlü olduğu hak olan yaşama hakkı ise daha önemli hâle gelmektedir (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 241). Ulusal veya uluslararası belgelerle cezai suç olarak öngörülen eylemlere bir devlet tarafından tolerans gösterilmesi ya da teşvik edilmesi ve bu devlet uygulamalarının eylemlerin faillerinde cezasız kaldıklarına yönelik oluşturduğu algı bu kimselerin adalet önüne çıkarılmasına ve cezalandırılmasına engel değildir (*Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 158; *Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya* [BD], 2001, §§ 74 ve 77-79). Bu itibarla, Mahkeme iki Alman Devleti arasındaki sınırı 1971 ve 1989 yılları arasında geçmeye çalışan Doğu Almanya vatandaşlarının öldürülmesi hakkında bir sınır görevlisinin ve Doğu Almanya siyasi liderlerinin mahkûm edilmesinin öngörülebilir olduğuna karar vermiştir. Bu mahkûmiyetler Almanya'nın yeniden birleşmesinin ardından Alman mahkemeleri tarafından Doğu Almanya mevzuatı temelinde hükmedilmiştir ([aynı yerde](#), §§ 77-89; *K.-H.W./Almanya* [BD], 2001, §§ 68-91). İkinci Dünya Savaşı sırasında işlediği savaş suçlarından dolayı Sovyet ordusu komuta subayının 1990 ve 1991 Letonya Bağımsızlık Deklarasyonlarının ardından Letonya mahkemeleri tarafından mahkûm edilmesine ilişkin olarak aynı sonuca varılmıştır (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 240-241).

45. Ayrıca Mahkeme, söz konusu tarihte Litvanya'nın bağımsız bir devlet olarak tanınmamasına rağmen Litvanya Cumhuriyeti mevzuatı temelinde verilen bir mahkûmiyetin yeteri derecede öngörülebilir olduğunu ve bu yüzden Sözleşme'nin 7. maddesi ile uyumlu olduğunu belirtmiştir (Ocak 1991 tarihinde devlet karşıtı bölücü eylemlere karışıkları için Litvanya Komünist partisi liderlerinin mahkûmiyetine ilişkin *Kuolelis, Bartosevicius ve Burokevicius/Litvanya*, 2008, §§ 116-122).

4. Bir Devletin evrensel cezai yargı yetkisi ve uygulanabilir ulusal mevzuat hususu

46. Bir Devletin iç hukuku temel alınarak o devletin mahkemeleri tarafından verilmiş bir mahkûmiyet ilgili bir bireyin başka bir Devlette gerçekleştirdiği eyleme ilişkin olabilir (*Jorgic/Almanya*, 2007; *Van Anraat/Hollanda* (k.k.), 2006). Bir Devletin ulusal mahkemelerinin sınır ötesi yargı yetkisi ya da evrensel yargı yetkisi sadece Sözleşme'nin 7. maddesi (*Ould Dah/Fransa* (k.k.), 2009) değil aynı zamanda Sözleşme'nin 6 § 1 ve 5 § 1 (a) maddelerinde öngörülen, yasayla kurulmuş bir mahkemeye erişim hakkının kapsamına girmektedir ("yetkili bir mahkeme tarafından mahkûm edildikten sonra bireyin kanunlara uygun olarak tutulması") (Bosna-Hersek'te işlenen soykırım eylemlerine yönelik bir mahkûmiyete ilişkin *Jorgic/Almanya*, 2007, §§ 64-72).

47. Ancak, bir Devletin ulusal mahkemeleri bir kimseyi evrensel cezai yargı yetkisi kapsamında mahkûm ettiği durumlarda iç hukukun eylemlerin işlendiği Devletin hukukunun aleyhine uygulanması Sözleşme'nin 7. maddesinin kapsamı dâhilinde incelenebilir. Örneğin, Moritanyalı bir subayın Fransız

mahkemeleri tarafından Moritanya'da gerçekleştirdiği işkence ve barbarlık yüzünden mahkûm edildiği bir davada (İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi temelinde), Mahkeme Fransız Ceza kanununun Moritanya af kanununun (bu kanun ceza yargılamalarının hepsinden önce çıkarılmıştır) aleyhine uygulanmasının hukukilik ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir (*Ould Dah/Fransa* (k.k.), 2009). Bu kapsamda şunları ifade etmiştir: “eğer devletler mevzuatlarını uygulayamadan sadece yargı yetkilerini uygulayabilseydi, işkence yasağının ve bu evrensel kuralı çiğneyen şahısların yargılanmalarının zorunlu gerekliliği ve İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde öngörülen evrensel yargı yetkisinin sözleşmecî devletler tarafından kullanılması anlamını kaybederdi. Eğer evrensel yargı yetkisini kullanan Devletin kanunlarının kendi vatandaşlarının çıkarlarını koruma amacıyla veya - uygulanabilir olduğu durumlarda - bu suçların faillerini temize çıkarmak amacıyla bu faillerin direkt veya dolaylı olarak etkisinde kalan, suçun işlendiği Devletin kararları ya da özel yasaların lehine olacak şekilde uygulanamayacağı düşünülürse, bu durum evrensel yargı yetkisinin kullanımının önüne geçildiği ve İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin amacının yok sayıldığı anlamına gelecektir.” Mahkeme, işkence yasağının insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası bütün belgelerde önde gelen bir yere sahip olduğunu ve demokratik toplumların temel değerlerinden biri olduğunu tekrarlamıştır.

IV. Ceza kanunlarının geriye yürümezliği ilkesi

A. Genel hususlar

48. Sözleşme'nin 7. maddesi koşulsuz bir şekilde ceza kanunlarının sanığın aleyhine olacak şekilde geriye dönük olarak uygulanmasını yasaklamıştır (*Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 116; *Kokkinakis/Yunanistan*, 1993, § 52). Ceza kanunlarının geriye yürümezliği ilkesi hem suçu tanımlayan hükümler (*Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 165-166) hem de ilgili cezayı belirleyen hükümler için geçerlidir (*Jamil/Fransa*, 1995, §§ 34-36; *M./Almanya*, 2009, §§ 123 ve 135-137; *Gurguchiani/İspanya*, 2009, §§ 32-44). Nihai ceza verildikten sonra ya da ilgili cezasını çekerken bile cezaların geriye yürümezlik yasağı mevzuatın, idari makamların ya da mahkemelerin ilgilinin aleyhine olacak şekilde verilen cezanın kapsamını yeniden tanımlamasını ya da değiştirmesini engeller (başvuranın suçu işlediği dönemde azami hapis cezası süresi tutukluluk süresince yapılan işlere karşılık olarak indirim uygulanabileceği bağımsız yeni bir süre olarak algılanırken içtihadı ters olarak tutukluluk süresince yapılan işlere karşılık olarak ceza indiriminin uygulanmadığı 30 yıllık hapis cezasına ilişkin olarak *Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 89).

49. İlgili hükümler yürürlüğe girmeden önce işlenen suçlara yönelik olarak bu hükümlerin geriye dönük olarak uygulandığı davalarda geriye yürümezlik ilkesi ihlal edilmiş olur. Mevcut suçların kapsamının daha önce cezai suç olarak görülmemeyen eylemleri kapsayacak şekilde genişletilmesi yasaktır (isnat edilen suçların yeniden nitelendirilmesi ile ilgili olarak bk. *Kotlyar/Rusya*, 2022, §§ 28-34). Ancak, söz konusu eylemlerin bağımsız bir suçtan ziyade ağırlaştırıcı koşul olarak cezaya tabi olsalar bile söz konusu tarihte uygulanabilir ceza kanunu uyarınca hâlihazırda cezalandırılabilir olduğu (*Ould Dah/Fransa* (k.k.), 2009, verilen cezanın söz konusu ceza kanununda belirtilen azami sınırı geçmemesi kaydıyla) ya da başvuranın mahkûmiyetinin söz konusu tarihte uygulanabilir olan uluslararası kanunlara dayandığı davalarda Sözleşme'nin 7. maddesi ihlal edilmemiştir (Mahkemenin 2003 tarihli Litvanya soykırım kanununun hükümlerinin geriye dönük olarak uygulandığını not ederek 1953 yılında yürürlükte olan uluslararası kanunlar ışığında başvuranın mahkûmiyetini değerlendirdiği *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 165-166; 1992 yılında işlenen insanlık suçlarına ilişkin olarak *Šimšić/Bosna-Hersek* (k.k.), 2012; Mahkemenin, başvuranın 1991-92 yıllarında işlenen savaş suçları nedeniyle komuta sorumluluğu temelinde mahkûm edilmesini ele aldığı *Milanković/Hırvatistan*, 2022, § 53). İkinci durumda, yerel mahkemelerin her zaman uluslararası kanunda belirtilenden daha geniş bir suç tanımını kabul edebiliyor olmasına rağmen (bk. yukarıda § 40), daha önce işlenen eylemlere ilişkin yeni tanımlama temelinde geriye dönük olarak ceza veremezler (1953 yılında bir siyasi grubun üyelerine karşı işlenen eylemler hakkında 2003 tarihli Ceza Kanunu temelinde soykırıma kapsamında verilen mahkûmiyete ilişkin *Vasiliauskas/Litvanya* [BD], 2015, § 181).

50. Bir suçun işlendiği iddia edilen tarihten sonra çıkarılan bir kanunun, 7. maddenin amaçları doğrultusunda, suçun işlendiği iddia edilen tarihte yürürlükte olan kanuna göre sanığın lehine mi yoksa

aleyhine mi olduğunu tespit etmek için, olayın kendine has koşulları göz önünde bulundurulmalıdır (suçun tanımlarını soyut olarak karşılaştırmanın aksine, somutlaştırma ilkesi). Eğer sonraki kanun, suçun işlendiği iddia edilen tarihte yürürlükte olan kanundan daha ağır ise, uygulanamayacaktır (*Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili "genel referans" veya "referans yoluyla mevzuat" tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, §§ 88 ve 92).

51. Cezanın ciddiyetine ilişkin olarak, Mahkeme, suçun işlendiği dönemde uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir cezanın uygulanmamasını yeterli görmüştür. Cezanın uygunluğu ile ilgili hususlar Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamına girmektedir. Bir suç kapsamında verilen hapis cezasının uzunluğuna ya da cezanın türüne karar vermek Mahkeme'nin görevi değildir (*Hummatov/Azərbaycan* (k.k.), 2006; *Hakkar/Fransa* (k.k.), 2009; *Vinter ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2013, § 105). Bununla birlikte, cezaların orantılılığına ilişkin hususlar Sözleşme'nin 3 maddesi kapsamında incelenebilir (*aynı yerde*, § 102, "açık bir şekilde orantısız ceza" kavramına yönelik olarak).

52. Cezanın ciddiyetine/ağırlığına ilişkin olarak, Mahkeme, örnek olarak, suçun işlendiği zamanda idam cezasının uygulanabilir olduğu ancak sonradan kaldırılarak yerine müebbet hapis cezasının verildiği davada müebbet hapis cezasının idam cezasından daha ağır olmadığını hükmetmiştir (*Hummatov/Azərbaycan* (k.k.), 2006; *Stepanenko ve Ososkalo/Ukrayna* (k.k.), 2014; *Öcalan/Türkiye (no. 2)*, 2001, § 177; *Ruban/Ukrayna*, 2016, § 46). Aynı zamanda Mahkeme, yargılamanın yenilenmesinin ardından, ceza kanunun yeni bir versiyonu kapsamında bir hapis cezasının bir psikiyatri kurumunda tutulmaya çevrildiği ve - yerel mahkemelerin de ifade ettiği üzere - söz konusu tarihte eski kanunda da yeni kanunda öngörüldüğü gibi aynı ağırlıkta tedbirlerin bulunduğu davada, daha ağır bir cezanın geriye dönük olarak uygulanmamış olduğunu belirtmiştir (*Kadusic/İsviçre*, §§ 71-76; aksi yönde bk. Mahkemenin, yargılamanın yeniden açılmasının ardından başvuranın tekrar koruma tedbiri kapsamında tutuklanmasının geriye dönük olarak uygulanan daha ağır bir ceza anlamına geldiği sonucuna vardığı *W.A./İsviçre*, 2021, §§ 58-60). *Kupinsky/Ukrayna*, 2022 (§ 64) davasında Mahkeme, başvurana şartlı tahliye talep etme imkânını gerçek anlamda tanımamak suretiyle, yerel makamların, başvuranın aslen indirim uygulanabilir olan cezasını fiilen ve hukuken indirim uygulanamayacak bir müebbet hapis cezasına dönüştürdüğüne ve dolayısıyla, daha ağır bir ceza uygulamak suretiyle, asıl cezanın kapsamını başvuran aleyhine değiştirdiğine kanaat getirmiştir.

53. Bir cezanın sanığın aleyhine olacak şekilde geriye dönük olarak uygulanıp uygulanmadığını tespit etmek için her iki ceza kanununda uygulanabilecek ceza çerçevelerine (azami ve asgari miktar) bakılmalıdır. Örneğin, başvurana verilen ceza uygulanabilir iki ceza kanunun kapsamı dâhilinde olsa bile bir ceza kanununda daha düşük asgari cezanın uygulanması konusunda daha düşük bir cezanın uygulanabiliyor olma ihtimalinin bulunması Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlal edildiğine karar vermek için yeterlidir (*Maktouf ve Damjanović/Bosna-Hersek* [BD], 2013, §§ 65-76). Bir sanık açısından hangi ceza kanununun daha hafif veya lehte olduğunun değerlendirilmesi, söz konusu iki ceza kanununun soyut bir şekilde karşılaştırılmasına dayanmaz. Burada kritik olan nokta, belirli fiillerin somut olarak değerlendirilmesinin ardından, bir ceza kanunu yerine diğerinin uygulanmasının sanığı ceza bakımından dezavantajlı bir duruma düşürüp düşürmediğidir (*aynı yerde*, §§ 69-70; *Jidic/Romanya*, 2020, §§ 85-98).

B. Mütemadi suçlar

54. "Mütemadi" suçlara (belirli bir süre devam eden eylemler) ilişkin olarak Mahkeme, hukuki kesinlik ilkesinin bireyin cezai sorumluluğunu oluşturan suç unsurlarının iddianamede açık olarak belirtilmesini gerektirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, ulusal mahkeme tarafından verilen karar, davalı hakkında verilen hükmün ve cezanın süreklilik niteliği taşıyan bir suç unsuru taşıdığı için yargılama ile ortaya çıktığı bulgusunu açıkça ortaya koymalıdır (*Ecer ve Zeyrek/Türkiye*, 2001, § 33). Mahkeme ilgili yerel mahkemelerin ceza kanununda yapılan bir reformun ardından, diğerlerinin yanı sıra bu reform yürürlüğe girmeden önce işlenen eylemler için, yeni reform uyarınca iç hukukta "mütemadi" suç olarak sınıflandırılan bir suçtan ilgili hakkında mahkûmiyet kararı vermesinin ceza kanununun şüphelinin aleyhine geriye dönük olarak uygulandığı anlamına gelmediğini tespit etmiştir (aynı çatı altında yaşanan bireylere suiistimal suçuna ilişkin *Rohlena/Çek Cumhuriyeti* [BD], 2015, §§ 57-64). Mahkeme, söz konusu iç hukuk kapsamında "mütemadi" bir suçun tek bir eylem olarak değerlendirildiğini ve

işlenen eylemlerin aynı zamanda eski kanunda da cezaya tabi olması şartıyla bu eylemlerin ceza kanunu çerçevesinde sınıflandırılmasının suçun en son işlendiği zaman yürürlükte olan kanun kapsamında değerlendirilmesinin gerektiğini not etmiştir. Ek olarak başvuran tarafından işlenen ilk eylemden önce ceza kanununa getirilen mütemadi suç kavramının yerel mahkemelerde uygulanmasının iç hukuk ışığında yeteri düzeyde öngörülebilir olduğunu belirtmiştir ([aynı yerde](#), §§ 60-64). Ayrıca Mahkeme başvurana “mütemadi” suç kapsamında verilen cezanın mevzuatta yapılan reformdan önce işlediği eylemler sonradan işlediği eylemlerden ayrı olarak değerlendirildiğinde alacağı cezadan daha ağır olmadığını doğrulamıştır ([aynı yerde](#), §§ 65-69).

55. Bunun aksine, ilgili tarihte uygulanabilir iç hukuk kapsamında mütemadi suça yönelik verilen mahkûmiyetin öngörülebilir olmadığı ve başvurana verilecek cezayı artırdığı durumlarda Mahkeme ceza kanununun başvuranın aleyhine olacak şekilde geriye dönük olarak uygulandığına hükmetmiştir ([Veeber/Estonya \(no. 2\)](#), 2003, §§ 30-39; [Puhk/Estonya](#), 2004, §§ 24-34).

C. Tekerrür

56. Mahkeme, başvuranın sabıka kaydında kalan 1984 yılındaki mahkûmiyetinden kaynaklanan bir olasılık dâhilinde başvuranın suç geçmişinin yargı ve temyiz mahkemeleri tarafından dikkate alınmasının, başvuranın kovuşturulduğu ve ceza aldığı suçun tekerrürünün mümkün olduğu süreyi artıran yeni kanunun yürürlüğe girmesinden önce gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda Sözleşme'nin 7. maddesinin hükümlerine aykırılık teşkil etmediğine karar vermiştir(tekerrürün mümkün olduğu süreyi 5 yıl olarak tanımlayan ve ilk suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan eski kanun varken ve başvurana göre bu sürenin bitiminde unutulma hakkından faydalanabileceğini iddia ettiği davada ilgili süreyi 10 yıl olarak tanımlayan yeni ceza kanununun uygulanmasına ilişkin [Achour/Fransa](#) [BD], 2006, §§ 44-61). Böylesi bir geriye dönük yaklaşım tam anlamıyla geriye yürümezlik kavramından uzaktır.

V. Lehte olan ceza kanununun geriye yürürlüğü

57. Sözleşme'nin 7 § 1 maddesinde daha hafif cezanın geriye yürürlüğü ilkesinden açıkça bahsedilmemiş olsa da (Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 15 § 1 maddesinin son cümlesinin ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesinin aksine) Mahkeme, Sözleşme'nin 7 § 1 maddesinin sadece daha sıkı ceza kanunlarının geriye yürümezliği ilkesini değil aynı zamanda örtülü olarak daha hafif cezanın geriye yürürlüğü ilkesini garanti altına aldığını kaydetmiştir. Bu ilke kural olarak suçun işlendiği sırada yürürlükte olan ceza kanunu ve sonrasında kesin hüküm verilmeden önce çıkarılan yeni ceza kanunu arasında farklılıkların olduğu durumlarda mahkemelerin davalıların daha lehine olan hükümleri uygulamasını gerektirir (müebbet hapis cezası yerinde 30 yıl hapis cezası verilmesine ilişkin [Scoppola/İtalya \(no. 2\)](#) [BD], 2009, §§ 103-109). Mahkeme, sadece suçun işlendiği tarihte yürürlükte olması nedeniyle daha ağır cezanın uygulanmasının, kanunların değişmesine ilişkin kuralların davalının aleyhine uygulanması anlamına geleceği kanısına varmıştır. Ek olarak, bu durumun mahkûmiyetten önce çıkabilecek sanığın lehine olan herhangi bir mevzuat değişikliğinin dikkate alınmayacağı ve devletin ve temsil ettiği toplumun artık aşırı bulduğu cezaların verilmeye devam edileceği anlamına geleceğini ifade etmiştir ([aynı yerde](#), § 108). Mahkeme, Avrupa'da ve uluslararası düzeyde suçun işlenmesinden sonra çıkmış bile olsa daha hafif olan cezanın uygulanmasının ceza kanununun temel ilkelerinden biri olduğu yönünde bir fikir birliğinin aşamalı olarak oluştuğunu not etmiştir ([aynı yerde](#), § 106). Ayrıca, Mahkeme, daha hafif ceza kanununun geriye yönelik olarak uygulanması ilkesinin yalnızca öngörülen cezaya değil, aynı zamanda suçun tanımına dair bir değişiklik bağlamında da geçerli olduğunu tespit etmiştir ([Parmak ve Bakır/Türkiye](#), 2019, § 64; [Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili “genel referans” veya “referans yoluyla mevzuat” tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş](#) [BD], 2020, § 82).

58. [Mørck Jensen/Danimarka](#), 2022 (§§ 44-54) davasında, başvuran, - ikincil mevzuatla tanımlanan - belirli bir çatışma bölgesine girme ve orada kalma yasağına aykırı davranmaktan mahkûm edilmiş olup, bu yasak, söz konusu bölgedeki durumun değişmesinin ardından davanın karara bağlandığı tarih

itibarıyla kaldırılmıştır. Mahkeme, yasağın kaldırılmasının somut suçla ilgisi olmayan harici koşullardan kaynaklanması nedeniyle, suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanununun uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Mahkeme bu nedenle davayı, daha hafif ceza kanununun geriye yürürlüğü ilkesine ilişkin içtihattan ayrı tutmuştur.

59. Ancak, idam cezasının kaldırılması ve sonrasında bunun sonucunda ceza kanununa yapılan değişiklik (idam cezası yerine müebbet hapis cezası verilmesi) arasındaki 3 aylık yasal boşluk, başvurana söz konusu tarihten itibaren uygulanabilir olan daha hafif cezanın verilmesi hakkını tanımamıştır (15 yıl hapis cezasına ilişkin *Ruban/Ukrayna*, 2016, §§ 41-46). Bu gibi durumlarda, Mahkeme, söz konusu Devlette idam cezasının hangi bağlamda kaldırıldığına ve özellikle dava konusu yasal boşluğun kasti olmadığına odaklanmıştır (*aynı yerde*, § 45).

60. *Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], 2009, davasında Mahkemenin mahkûm edilenlerin lehine olan yasal değişikliklerin geriye yürürlüğü açısından açık şekilde olumlu yönde hüküm vermemesine rağmen, Mahkeme iç hukukun açıkça yerel mahkemelerin suça uygulanacak cezayı hafifleten yeni kanunun bulunduğu durumlarda re'sen verilen cezaları gözden geçirmesini gerektirdiğinden mahkûm hakkında daha hafif cezanın geriye yürürlüğü ilkesini uygulamıştır (*Gouarré Patte/Andorra*, 2016, §§ 28-36). Mahkeme, Devletlerin daha lehe olan cezanın geriye yürürlüğü ilkesini mevzuatında açık olarak öngördüğü durumlarda bu hakkın halk tarafından Sözleşme'nin sağladığı güvencelere uygun olarak kullanılmasını sağlamak zorundadır (*aynı yerde*, § 35; benzer ve farklı yönleri açısından bk. mevzuat değişikliklerinin ardından başvuranın cezasının gözden geçirilmesini talep ettiği yargılamaların, yerel mahkemeler tarafından varılan sonuçlar göz önüne alındığında, 7. madde kapsamına girmediğinin değerlendirildiği *Artsruni/Ermenistan* (k.k.), 2021, §§ 47-62).

61. Daha hafif ceza kanununun geriye yürürlüğü ilkesi ayrıca birden çok cezanın tek bir cezaya dönüştürülmesi hususunda da geçerlidir (*Koprivnikar/Slovenya*, 2017, § 59).

62. Bir suçun işlendiği iddia edilen tarihten sonra çıkarılan bir kanunun, suçun işlendiği iddia edilen tarihte yürürlükte olan kanuna göre sanığın lehine mi yoksa aleyhine mi olduğunun belirlenmesinde, olayın kendine has koşulları göz önünde bulundurulmalıdır (somutlaştırma ilkesi) (*Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili "genel referans" veya "referans yoluyla mevzuat" tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş* [BD], 2020, §§ 86-92).

VI. Sözleşme'nin 7 § 2 maddesi: uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkeleri

Sözleşme'nin 7 § 2 maddesi

"2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

HUDOC anahtar kelimeleri

Suç (7-2) - uygar ülkeler tarafından tanınmış hukukun genel ilkeleri (7-2)

63. Sözleşme'nin hazırlık çalışmasından anlaşıldığı üzere Sözleşme'nin 7 § 1 maddesi genel anlamda geriye yürümezlik kuralını içermektedir ve 7 § 2 maddesi, sadece, ikinci Dünya Savaşından sonra savaş sırasında işlenen savaş suçlarına ilişkin kovuşturmaların geçerliliğine ilişkin şüphe bulunmadığını garanti etmek dâhil olmak üzere bu kurala ilişkin sorumluluk açısından bağlamsal olarak açıklık kavuşturma amacındadır (*Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 186; *Maktouf ve Damjanović/Bosna-Hersek* [BD], 2013, § 72). Bu durum Sözleşme'nin yazarlarının geriye yürümezlik kuralına ilişkin genel bir istisnaya izin verme niyetinde olmadıklarını açıkça göstermektedir. Aslında, Mahkeme birçok davada Sözleşme'nin 7. maddesinin iki paragrafının birbirine bağlı olduğunu ve birbirine uyumlu olarak yorumlanacağını ifade etmiştir (*Tess/Letonya* (k.k.), 2008; *Kononov/Letonya* [BD], 2010, § 186).

64. Bu ilkeler ışığında, Mahkeme, 1992 ve 1993 yıllarında Bosna'da işlenen savaş suçlarından dolayı verilen mahkûmiyet (*Maktouf ve Damjanović/Bosna-Hersek* [BD], 2013, §§ 72, bu davada Hükümet dava konusu eylemlerin “uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkeleri” uyarınca suç olduğunu ve cezaların geriye yürümezliği ilkesinin uygulanmaması gerektiğini öne sürmüştür) ve 1953 yılında yapılan soykırımdan dolayı verilen mahkûmiyet (*Vasiliasukas/Litvanya* [BD], 2015, §§ 187-190) için Sözleşme'nin 7 § 2 maddesinin uygulanmasını kapsam dışı bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşında işlenen savaş suçlarından dolayı verilen mahkûmiyete ilişkin olarak Mahkeme, başvuranın eylemlerinin Sözleşme'nin 7 § 1 maddesinin anlamı dâhilinde “uluslararası kanun” uyarınca suç teşkil ettiğini göz önünde bulundurarak Sözleşme'nin 7 § 2 maddesi kapsamında inceleme yapmaya gerek olmadığına karar vermiştir (özellikle Savaş Hukuku olmak üzere uluslararası teamül hukukuna atıfların yapıldığı *Kononov/Letonya* [BD], 2010, §§ 244-246).

VII. Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlal edilmesi hâlinde Mahkeme tarafından işaret edilen tedbirler

65. Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca kararların icrası bağlamında, Mahkemenin Sözleşme'nin ihlalini tespit ettiği bir karar, davalı Devlete, tespit edilen ihlale son verme ve ihlalden önceki durumu mümkün olduğunca yeniden tesis edecek şekilde sonuçlarını telafi etme konusunda hukuki bir yükümlülük yükler. Ancak, Mahkemenin kararları esas itibarıyla tespit edici niteliktedir. Buna göre, bir davaya taraf olan Sözleşmeciler Devletler, Bakanlar Komitesinin denetimine tabi olmak kaydıyla ve iyi niyetle ve kararın “sonuçlarına ve ruhuna” uygun bir şekilde yürütülmesi koşuluyla, Mahkemenin ihlal tespit ettiği bir karara uymak için - iç hukuk düzenlerinde alınacak genel ve/veya duruma göre bireysel tedbirler de dâhil olmak üzere - kullanacakları araçları seçmekte ilke olarak serbesttir (*Yüksel Yalçınkaya/Türkiye* [BD], 2023, § 404).

66. Ancak, bazı durumlarda, Davalı Devletin 46. madde kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirmesine yardım etmek amacıyla Mahkeme, ihlale sebep olan durumu sona erdirmek için alınacak bireysel ve/veya genel tedbirlerin türlerini gösterebilir. Sözleşme'nin 7. maddesinin ihlali kapsamında istisnai durumlarda Mahkeme bazen pratik bireysel tedbirler tavsiye etmiştir: başvuranın talebiyle iç hukuktaki yargılamaların yenilenmesi (bir kimsenin mahkûmiyetinin Sözleşme'nin 6. maddesini ihlal ettiği davada aynı ilkenin uygulandığı *Dragotoniu ve Militaru-Pidhorni/Romanya*, 2007, § 55), başvuranın mümkün olan en erken olan tarihte serbest bırakılması (*Del Río Prada/İspanya* [BD], 2013, § 139 ve Sözleşme'nin 7 ve 5 § 1 maddelerinin ihlal edildiğinin tespit edildiği hüküm kısmının 3. maddesi), hafif cezanın geriye yürürlüğü ilkesi uyarınca davalı Devlet tarafından başvurana müebbet hapis cezası yerine 30 yıl hapis cezasını geçmeyen bir hapis cezasının verilmesi (*Scoppola/İtalya (no. 2)* [BD], 2009, § 154 ve hüküm kısmının 6 (a) maddesi).

Alıntılanan davaların listesi

Bu Rehberde alıntılanan içtihat, Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

Bu güncellemenin yayımlandığı tarih itibarıyla Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında kesinleşmemiş olan Daire kararları aşağıdaki listede (*) ile işaretlenmiştir. Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi şu şekildedir: “Bir Dairenin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: (a) Taraflar davanın Büyük Daireye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse veya (b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daireye gönderilmesi istenmezse veya (c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse.” Büyük Daireye gönderme talebinin Büyük Daire kurulu (Panel) tarafından kabul edilmesi hâlinde, Daire kararı kesin olmaz ve herhangi bir yasal etkiye sahip olmaz. Ancak, akabinde verilen Büyük Daire kararı kesinleşir.

Rehberin elektronik versiyonunda alıntılanan davalar için oluşturulan bağlantı linklerinin yönlendirildiği HUDOC veri tabanı (<http://hudoc.echr.coe.int>), Mahkemenin içtihadına (Büyük Daire, Daire ve Komite hüküm ve kararları, tebliğ edilen davalar, danışma görüşleri ve İçtihat Bilgi Notu'ndan hukuki özetler), Komisyonun içtihadına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişime imkân sağlamaktadır.

Mahkemenin kararları, resmi dillerinde, yani İngilizce ve/veya Fransızca olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca HUDOC veri tabanında, pek çok önemli davanın, Mahkemenin resmi dilleri dışında, otuza yakın dilde tercüme edilmiş versiyonları yer almaktadır ve üçüncü taraflarca oluşturulan yaklaşık yüz çevrim içi içtihat derlemesiyle ilgili bağlantılar bulunmaktadır. Alıntılanan davalarda mevcut olan dil seçenekleri HUDOC veri tabanında “Dil versiyonları” sekmesi altında bulunmaktadır. Bu sekmeye davaların linkine tıklanmasının ardından erişilebilir.

—A—

A./İspanya, no. 11885/85, 13 Ekim 1986 tarihli Komisyon kararı
Achour/Fransa [BD], no. 67335/01, AİHM 2006-IV
Adamson/Birleşik Krallık (k.k.), no. 42293/98, 26 Ocak 1999
Alimuçaj/Arnavutluk, no. 20134/05, 7 Şubat 2012
Antia ve Khupenia/Gürcistan, no. 7523/10, 18 Haziran 2020
Arrozpide Sarasola ve Diğerleri/İspanya , no. 65101/16 ve diğer 2 başvuru, 23 Ekim 2018
Artsruni/Ermenistan (k.k.), no. 41126/13, 30 Kasım 2021

—B—

Balsamo/San Marino, no. 20319/17 ve 21414/17, 8 Ekim 2019
Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye [BD], no. 23536/94 ve 24408/94, AİHM 1999-IV
Bergmann/Almanya, no. 23279/14, 7 Ocak 2016
Berland/Fransa, no. 42875/10, 3 Eylül 2015
Bir suçun tanımlanması ve suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan ceza kanunu ve değiştirilen ceza kanunu arasındaki standartların karşılaştırılması ile ilgili “genel referans” veya “referans yoluyla mevzuat” tekniğinin kullanılmasına ilişkin istişari görüş [BD], 2020, talep no. P16-2019-001, 29 Mayıs 2020
Borcea/Romanya (k.k.), no. 55959/14, 22 Eylül 2015
Bosti/İtalya (k.k.), no. 43952/09, 13 Kasım 2014
Bowler International Unit/Fransa, no. 1946/06, 23 Temmuz 2009
Brown/Birleşik Krallık (k.k.), no. 38644/97, 24 Kasım 1998

—C/Ç—

C.G. ve Diğerleri/Bulgaristan (k.k.), no. 1365/07, 13 Mart 2007
C.R./Birleşik Krallık, 22 Kasım 1995, Seri A no. 335-C
Camilleri/Malta, no. 42931/10, 22 Ocak 2013
Cantoni/Fransa, 15 Kasım 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-V
Chauvy ve Diğerleri/Fransa (k.k.), no. 64915/01, 23 Eylül 2003
Ciok/Polonya (k.k.), no. 498/10, 23 Ekim 2012
Coëme ve Diğerleri/Belçika, no. 32492/96 ve diğer 4 başvuru, AİHM 2000-VII
Contrada/İtalya (no. 3), no. 66655/13, 14 Nisan 2015
Custers, Deveaux ve Türk/Danimarka (k.k.), no. 11843/03 ve diğer 2 başvuru, 9 Mayıs 2006
Çelikateş ve Diğerleri/Türkiye (k.k.), no. 45824/99, 7 Kasım 2000

—D—

Dallas/Birleşik Krallık, no. 38395/12, 11 Şubat 2016
Delbos ve Diğerleri/Fransa (k.k.), no. 60819/00, AİHM 2004-IX
Delga/Fransa, no. 38998/20, 9 Temmuz 2024
Del Río Prada/İspanya [BD], no. 42750/09, AİHM 2013
Dragotoni ve Militaru-Pidhorni/Romanya, no. 77193/01 ve 77196/01, 24 Mayıs 2007

—E—

Ecer ve Zeyrek/Türkiye, no. 29295/95 ve 29363/95, AİHM 2001-II
Engel ve Diğerleri/Hollanda, 8 Haziran 1976, Seri A no. 22

—G—

G./Fransa, 27 Eylül 1995, Seri A no. 325-B
G.I.E.M. S.R.L. ve Diğerleri/İtalya (esas) [BD], no. 1828/06 ve diğer 2 başvuru, 28 Haziran 2018
Gabbari Moreno/İspanya, no. 68066/01, 22 Temmuz 2003
Galan/İtalya (k.k.), no. 63772/16, 18 Mayıs 2021
Gardel/Fransa, no. 16428/05, AİHM 2009
Georgouleas ve Nestoras/Yunanistan, no. 44612/13 ve 45831/13, 28 Mayıs 2020
Gestur Jónsson ve Ragnar Halldór Hall/İzlanda [BD], no. 68273/14 ve 68271/14, 22 Aralık 2020
Giza/Polonya, no. 48242/06, 13 Temmuz 2010
Glien/Almanya, no. 7345/12, 28 Kasım 2013
Göktan/Fransa, no. 33402/96, AİHM 2002-V
Gouarré Patte/Andorra, no. 33427/10, 12 Ocak 2016
Grava/İtalya, no. 43522/98, 10 Temmuz 2003
Gurguchiani/İspanya, no. 16012/06, 15 Aralık 2009

—H—

Haioun/Fransa (k.k.), no. 70749/01, 7 Eylül 2004
Hakkar/Fransa (k.k.), no. 43580/04, 7 Nisan 2009
Hogben/Birleşik Krallık, no. 11653/85, 3 Mart 1986 tarihli komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar 46
Hummatov/Azerbaycan (k.k.), no. 9852/03 ve 13413/04, 18 Mayıs 2006

—I/i—

Ilseher/Almanya [BD], no. 10211/12 ve 27505/14, 4 Aralık 2018

—J—

Jamil/Fransa, 8 Haziran 1995, Seri A no. 317-B
Jasutis ve Šimaitis/Litvanya, no. 28186/19 ve 29092/19, 12 Aralık 2023
Jendrowiak/Almanya, no. 30060/04, 14 Nisan 2011
Jidic/Romanya, no. 45776/16, 18 Şubat 2020

[Jobe/Birleşik Krallık](#) (k.k.), no. 48278/09, 14 Haziran 2011

[Jorgic/Almanya](#), no. 74613/01, AİHM 2007-III

[Jussila/Finlandiya](#) [BD], no. 73053/01, AİHM 2006-XIV

—K—

[K.-H.W./Almanya](#) [BD], no. 37201/97, AİHM 2001-II

[K.A. ve A.D./Belçika](#), no. 42758/98 ve 45558/99, 17 Şubat 2005

[Kafkaris/Kıbrıs](#) [BD], no. 21906/04, AİHM 2008

[Kadusic/İsviçre](#), no. 43977/13, 9 Ocak 2018

[Khodorkovskiy ve Lebedev/Rusya](#), no. 11082/06 ve 13772/05, 25 Temmuz 2013

[Kokkinakis/Yunanistan](#), 25 Mayıs 1993, Seri A no. 260-A

[Kolk ve Kislyiy/Estonya](#) (k.k.), no. 23052/04 ve 24018/04, 17 Ocak 2006

[Kononov/Letonya](#) [BD], no. 36376/04, AİHM 2010

[Koprivnikar/Slovenya](#), no. 67503/13, 24 Ocak 2017

[Korbely/Macaristan](#) [BD], no. 9174/02, AİHM 2008

[Kotlyar/Rusya](#), no. 38825/16 ve diğer 2 başvuru, 12 Temmuz 2022

[Kuolelis, Bartosevicius ve Burokevicius/Litvanya](#), no. 74357/01 ve diğer 2 başvuru, 19 Şubat 2008

[Kupinskyj/Ukrayna](#), no. 5084/18, 10 Kasım 2022

—L—

[Lawless/İrlanda \(no. 3\)](#), 1 Temmuz 1961, Seri A no. 3

[Liivik/Estonya](#), no. 12157/05, 25 Haziran 2009

[Longo/İtalya](#) (k.k.), no. 35780/18, 27 Ağustos 2024

[Lukanov/Bulgaristan](#), no. 21915/93, 12 Ocak 1995 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar 80

—M—

[M./Almanya](#), no. 19359/04, AİHM 2009

[M./İtalya](#), no. 12386/86, 15 Nisan 1991 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar 70

[Maaouia/Fransa](#) [BD], no. 39652/98, AİHM 2000-X

[Maktouf ve Damjanović/Bosna-Hersek](#) [BD], no. 2312/08 ve 34179/08, AİHM 2013

[Milanković/Hırvatistan](#), no. 33351/20, 20 Ocak 2022

[Monaco/İtalya](#) (k.k.), no. 34376/13, 8 Aralık 2015

[Montcornet de Caumont/Fransa](#) (k.k.), no. 59290/00, AİHM 2003-VII

[Morabito/İtalya](#) (k.k.), no. 58572/00, 7 Haziran 2005

[Mørck Jensen/Danimarka](#), no. 60785/19, 18 Ekim 2022

[Mucci/İtalya](#), no. 33632/96, 4 Mart 1998 tarihli Komisyon Kararı

—N—

[Navalnyye/Rusya](#), no. 101/15, 17 Ekim 2017

[Norman/Birleşik Krallık](#), no. 41387/17, 6 Temmuz 2021

—O/Ö—

[O'Carroll/Birleşik Krallık](#), no. 35557/03, 15 Mart 2005

[Ooms/Fransa](#) (k.k.), no. 38126/06, 25 Eylül 2009

[Orlen Lietuva Ltd./Litvanya](#), no. 45849/13, 29 Ocak 2019

[Ould Dah/Fransa](#) (k.k.), no. 13113/03, AİHM 2009

[Öcalan/Türkiye \(no. 2\)](#), no. 19681/92, 5 Haziran 2001

[Özü itibariyle işkence eylemi teşkil eden bir suçla ilgili olarak kovuşturma, mahkûmiyet ve cezalandırmada zaman aşımı sürelerinin uygulanabilirliğine ilişkin istişari görüş](#) [BD], talep no. P16-2021-001, 26 Nisan 2022

—P—

Paksas/Litvanya [BD], no. 34932/04, AİHM 2011
Pantolon/Hırvatistan, no. 2953/14, 19 Kasım 2020
Parmak ve Bakır/Türkiye, no. 22429/07 ve 25195/07, 3 Aralık 2019
Payet/Fransa, no. 19606/08, 20 Ocak 2011
Penart/Estonya (k.k.), no. 14685/04, 24 Ocak 2016
Perinçek/İsviçre [BD], no. 27510/08, AİHM 2015
Pessino/Fransa, no. 40403/02, 10 Ekim 2006
Platini/İsviçre (k.k.), no. 526/18, 11 Şubat 2020
Plechkov/Romanya, no. 1660/03, 16 Eylül 2014
Polednová/Çek Cumhuriyeti, no. 2615/10, 21 Haziran 2011
Porsenna/Malta (k.k.), no. 1109/16, 22 Ocak 2019
Previti/İtalya (k.k.), no. 1845/08, 12 Şubat 2013
Puhk/Estonya, no. 55103/00, 10 Şubat 2004

—R—

Radio France ve Diğerleri/Fransa, no. 53984/00, AİHM 2004-II
Raimondo/İtalya, 22 Şubat 1994, Seri A no. 281-A
Renna/Fransa, no. 32809/96, 26 Şubat 1997 tarihli Komisyon Kararı
Rohlena/Çek Cumhuriyeti [BD], no. 59552/08, AİHM 2015
Rola/Slovenya, no. 12096/14 ve 39335/16, 4 Haziran 2019
Ruban/Ukrayna, no. 8927/11, 12 Temmuz 2016

—S/Ş—

Saakashvili/Gürcistan, no. 6232/20 ve 22394/20, 23 Mayıs 2024
Sacharuk/Litvanya, no. 39300/18, 23 Nisan 2024
S.W./Birleşik Krallık, 22 Kasım 1995, Seri A no. 335-B
Sergueï Zolotukhin/Rusya [BD], no. 14939/03, AİHM 2009
Scoppola/İtalya (no. 2) [BD], no. 10249/03, 17 Eylül 2009
Scozzari ve Giunta/İtalya [BD], no. 39221/98 ve 41963/98, AİHM 2000-VIII
Sidabras ve Džiautas/Litvanya (k.k.), no. 55480/00 ve 59330/00, 1 Temmuz 2003
Šimšić/Bosna-Hersek (k.k.), no. 51552/10, 10 Nisan 2012
Sobacı/Türkiye, no. 26733/02, 29 Kasım 2007
Société Oxygène Plus/Fransa (k.k.), no. 76959/11, 17 Mayıs 2016
Soros/Fransa, no. 50425/06, 6 Ekim 2011
Stepanenko ve Ososkalo/Ukrayna (k.k.), no. 31430/09 ve 29104/11, 14 Ocak 2014
Stoica/Fransa (k.k.), no. 46535/08, 20 Nisan 2010
Streletz, Kessler ve Krenz/Almanya [BD], no. 34044/96 ve diğer 2 başvuru, AİHM 2001-II
Sud Fondi srl ve Diğerleri/İtalya (k.k.), no. 75909/01, 30 Ağustos 2007
Sud Fondi srl ve Diğerleri/İtalya, no. 75909/01, 20 Ocak 2009
Szabó/İsveç (k.k.), no. 28578/03, AİHM 2006-VIII

—T—

Tess/Letonya (k.k.), no. 19363/05, 4 Ocak 2008
Timofeyev ve Postupkin/Rusya, no. 45431/14 ve 22769/15, 19 Ocak 2021
Total S.A. ve Vitol S.A./Fransa, no. 34634/18 ve 43546/18, 12 Ekim 2023
Tristan/Moldova, no. 13451/15, 4 Temmuz 2023

—U/Ü—

Ulemek/Sırbistan (k.k.), no. 41680/13, 2 Şubat 2021
Uttley/Birleşik Krallık (k.k.), no. 36946/03, 29 Kasım 2005

—V—

Valico SLR/İtalya (k.k.), no. 70074/01, 21 Mart 2006
Van Anraat/Hollanda (k.k.), no. 65389/09, 6 Temmuz 2006
Van der Velden/Hollanda (k.k.), no. 29514/05, AİHM 2006-XV
Varvara/İtalya, no. 17475/09, 29 Ekim 2013
Vasiliauskas/Litvanya [BD], no. 35343/05, AİHM 2015
Veeber/Estonya (no. 2), no. 45771/99, AİHM 2003-I
Vikulov ve Diğerleri/Letonya (k.k.), no. 16870/03, 23 Mart 2004
Vinter ve Diğerleri/Birleşik Krallık [BD], no. 66069/09 ve diğer 2 başvuru, AİHM 2013

—W—

W.A./İsviçre, no. 38958/16, 2 Kasım 2021
Welch/Birleşik Krallık, 9 Şubat 1995, Seri A no. 307-A

—X—

X/Hollanda, no. 7512/76, 6 Temmuz 1976 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar 6

—Y—

Yasak v. Türkiye, no. 17389/20, 27 Ağustos 2024

Yildirim/İtalya (k.k.), no. 38602/02, AİHM 2003-IV

Yüksel Yalçınkaya/Türkiye [BD], no. 15669/20, 26 Eylül 2023

—Z—

Žaja/Hırvatistan, no. 37462/09, 4 Ekim 2016